ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР.

№ 73 (1607) | Пятніца, 15 верасня 1961 года | Цана 4 кап.

ШКОЛА ДЛЯ ПІСЬМЕННІКАЎ І ЧЫТАЧОЎ

ПРЫГАДАЙЦЕ старонкі нашых сатырычных часопісаў і сатырычных аддзелаў іншых выданняў некалькі гадоў назад. Каму больш за ўсіх даставалася там?

Бадай што — упраўдому.

Не было, здаецца, ніводнага сатырыка ці гумарыста, які б не спаражніў свой калчан, запускаючы стрэлы ў гэтую фігуру.

А памятаеце нашы літаратурныя сходы і пасяджэнні тых жа часоў? Каму больш за ўсіх даставалася ад прамоўцаў, калі разгараліся пачуцці?

Крытыку.

Ды не толькі ў вуснай публіцыстыцы, але і ў «прыгожым пісьменстве» яго папулярнасць была роўнай і падобнай да папулярнасці ўпраўдома. Можна было б скласці цэлую анталогію з баек і эпіграм, прысвечаных крытыкам. Яна давала б надзвычай уражлівую карціну таго, як крытыкі—аслы, глушцы, цецярукі, індыкі — ставяць крытычныя палкі ў колы літаратуры.

Трэба сказаць, што ў апошні час становішча прыкметна змянілася. Мы маем на ўвазе перш за ўсё адносіны да ўпраўдома. Ён нават трапляе ў станоўчыя героі... Што ж датычыць крытыка, дык тут справа больш складаная. Яшчэ, відаць, спатрэбяцца многія гады, каб ліквідаваць традыцыйнае стаўленне да яго з боку некаторых пісьменнікаў як да назойлівага суседа, што сунецца на вяселле без запрашэння ды яшчэ ўплятае свой голас у застольную песню. І сёння яшчэ бывае — разгорнеш свежы нумар часопіса ды і натрапіш на сатырычную рэч адпаведнага зместу. Звычайна мода мяняецца хутка. Тут жа яна аказалася вельмі ўстойлівай.

Чытаеш гэтыя перапевы і думаеш: а няўжо аўтар намякае, што крытыка не абмінула яго творчых пошукаў? Ясна ж, там пошукі, калі чакаеш тапчацца на пятачку даўно вытаптанай тэмы.

Давадзіцца сустракацца навет са спробамі падмацаваць нігілістычныя погляды на крытыку асобнымі рэзкімі выказваннямі класікаў, выклікаными заўсёды канкрэтнымі абставінамі літаратурнай барацьбы.

Паводле ўспамінаў Горкага, вядома, напрыклад, што Чэхаў называў крытыкаў слепнямі, якія перашкаджаюць каню араць зямлю, садзяцца яму на крыж і гудуць, казычуць. «Я дваццаць пяць гадоў чытаю крытыкі на мае апавяданні, — гаварыў Чэхаў, — а ні аднаго каштоўнага ўказання не памятаю, ні адной добрай парады не чуў». Ці не ясна, што гэтым самым Чэхаў зусім не адмаўляў крытыкі, а высмейваў пісаніну адпаведнага гатунку? Бо калі аднаго разу зайшла размова ў іншым плане, ён усклікнуў: «...Колькі загінула цывілізацый і цудоўных твораў мастацтва толькі таму, што ў свой час не было добрых крытыкаў».

Агаворымся адразу. Наша літаратурная крытыка заслугоўвала і заслугоўвае сур'ёзных папрокаў. Гэта і зразумела, бо яна ўсё яшчэ перажывае пару збірання сіл і творчага станаўлення. Але іменна таму неабходна, каб працаўнікі іншых галін літаратуры бралі яе за аб'ект дзелавых клопатаў, а не агульных нападак і вастраслоўя.

Трэба ўрэшце ўсім пагадзіцца на думцы, што без «крытычнага цэха» нельга сабе ўявіць нармальнага развіцця літаратурнае справы. І калі ўжо звяртацца да класікаў, дык чаму не ўспомніць яркай глыбокай думкі: «Крытыка — у першым радзе, — заклікаў А. Талстой,— ...Крытыка — гэта мэтанакіраваны, напружаны мозг мастацтва. Крытыка — састаўная частка мастацтва».

Не лішне будзе напомніць, што ўсе класікі самі былі вялікімі тэарэтыкамі літаратуры і пакінулі пасля сябе вялікую крытычную спадчыну. Прыклад, варты пераймання!

Усталяванне правільных узаемаадносін і дружбы паміж тымі, хто стварае мастацкія творы, і тымі, хто фармуе грамадскую думку вакол іх, выклікаецца надзённымі інтарэсамі літаратуры. І мы зусім не хочам сказаць, што ўсё тут залежыць ад пісьменнікаў. Крытыка павінна заваёўваць свой аўтарытэт справай. Прынцыповасць, тэарэтычная глыбіня, аргументаванасць, пачуццё адказнасці — неабходныя ўмовы, без захавання якіх яна не можа разлічваць на павагу.

„КРЫТЫЧНЫ ЦЭХ» беларускай літаратуры няспынна расце. За апошнія гады з'явілася многа новых імён, чые выступленні звярнулі на сябе ўвагу. На паліцах бібліятэк побач з кнігамі вопытных майстроў крытыкі і літаратуразнаўства сёння стаіць нямала кніг маладых аўтараў.

І ўсё ж праблема папаўнення атрада крытыкаў па-ранейшаму надзвычай вострая. Літаратура наша сёння развіваецца даволі бурна, асабліва такія яе жанры, як проза і паэзія. Тэарэтычнае асэнсаванне жывога літаратурнага працэсу робіцца ўсё больш працаёмкай справай. Побач з гэтым непачаты, можна сказаць, край работы ў даследаванні папярэдніх этапаў развіцця літаратуры, хоць за апошнія гады і выйшла многа цікавых прац па гісторыі дарэвалюцыйнай і савецкай літаратуры. Увогуле ж, калі ўлічыць аб'ём работы, то бачыш, што атрад вельмі малы. Становішча ўскладняецца яшчэ тым, што некаторыя кваліфікаваныя аўтары адначасова працуюць у іншых жанрах альбо займаюцца пераважна выкладчыцкай дзейнасцю, выступаючы ў друку ад выпадку да выпадку.

Ясна і бясспрэчна адно: без актыўнага, больш багатага, чым дагэтуль, прытоку новых сіл наша крытыка не зможа перааадолець свайго хранічнага адставання. А гэта вымагае рашучых і дзейсных мер. Мы маем на ўвазе, вядома, не праславуты «прызыў у літаратуру», а клапатлівае выхаванне маладых таленавітых аўтараў, такую пастаноўку справы, пры якой кожны, хто выявіць схільнасці і здольнасці да крытычнай працы, мог бы паспяхова ўзнімацца на ўзровень сапраўднага майстэрства. Тут сваю долю намаганняў павінны прыкласці і Саюз пісьменнікаў, і рэдакцыі часопісаў і газет, і філалагічныя факультэты універсітэта і інстытутаў, нарэшце, і школы — так, школы! — бо яны знаходзяцца ля вытокаў фармавання эстэтычных густаў і прафесіянальных схільнасцей чалавека.

У крытыку цяпер звычайна прыходзіць моладзь з ліку студэнтаў філалагічных факультэтаў ВНУ. Гэта адукаваныя, узброеныя веданнем літаратурных фактаў і літаратуразнаўчымі паняццямі людзі. Але ім, як правіла, не хапае сталага погляду на літаратуру, а часам і звычайнага ўмення аформіць свае думкі на паперы. Безумоўна, вопыт крытыка — гэта справа не чатырох-пяці год, якія праводзіць студэнт у ВНУ. Але ці не ясна, што, калі б схільныя да літаратурна-крытычнай працы студэнты атрымлівалі больш увагі і дапамогі, калі б тэарэтычная падрыхтоўка іх спалучалася з выхаваннем практычных навыкаў, яны ступалі б на парог прафесіянальнай крытыкі з большымі на тое падставамі. Што датычыць форм гэтай работы, то яны могуць быць самымі разнастайнымі, пачынаючы ад спецыяльных лекцый і заканчваючы гурткамі. Ды было б жаданне — формы знойдуцца.

Сваё слова ў гэтым павінен сказаць Саюз пісьменнікаў, як самая зацікаўленая арганізацыя. Але трэба перш за ўсё наладзіць з філалагічнымі факультэтамі сувязі, якіх пакуль што па гэтай лініі саюз не мае. Увогуле час патрабуе, каб пісьменніцкая арганізацыя больш актыўна ўмешвалася ў справу падрыхтоўкі маладых спецыялістаў, якім давядзецца быць калі не літаратурнай зменай, то прапагандыстамі літаратуры, выхавальнікамі эстэтычных густаў. Вартай сур'ёзнай увагі справай з'яўляецца і выкладанне літаратуры у школе, выхаванне ў падрастаючага пакалення любві да мастацкага слова. Не сакрэт, што тут яшчэ вельмі многа прымітыву, сухасці, спрашчэнства. Патрабуюць удасканалення школьныя праграмы і падручнікі па літаратуры. Хто ж, як не пісьменнік, здолее дапамагчы тут найбольш кваліфікаванымі парадамі.

Атрад крытыкаў, безумоўна, рос бы куды больш прыкметна, калі б Саюз пісьменнікаў, нашы часопісы і газеты з большым клопатам ставіліся да маладых. Не, тут не заціскаюць маладыя таленты. Наадварот, радуюцца, калі яны выяўляюцца. Ды інакш і не можа быць пры той вострай нястачы аўтараў, якую адчуваюць крытычныя аддзелы часопісаў і газет. Гаворка ідзе пра іншае— пра тое, што, адкрываючы перад маладымі дарогу, пісьменніцкая арганізацыя і органы друку не прымаюць належных захадаў, каб яны хутчэй рухаліся па гэтай дарозе. Секцыя крытыкі Саюза пісьменнікаў час ад часу абмяркоўвае працы маладых аўтараў, рэкамендуе іх да друку, калі яны таго заслугоўваюць. Людзей, творчая самастойнасць якіх становіцца фактам, рэкамендуюць для прыёму ў саюз. А што больш? Ды нічога. Вось ужо колькі год ідзе, напрыклад, гаворка, што не шкодзіла б хоць раз сабраць маладых крытыкаў на семінар, як гэта часам робяць з прадстаўнікамі іншых жанраў. Але нават і гэта разавае мерапрыемства не могуць правесці. Дзе ўжо тут думаць пра нейкую сістэму кіраўніцтва і дапамогі... А між тым думаць трэба!

Вялікі рэзерв нявыкарыстаных крытычных сіл бачыцца нам у асяроддзі пісьменнікаў— празаікаў, паэтаў, драматургаў. У нас не вельмі частая з'ява, каб пісьменнік гаварыў аб працы свайго таварыша, тым больш выступаў па нейкаму праблемнаму пытанню развіцця літаратуры. А паглядзіце, напрыклад, на старонкі маскоўскага друку. Там ні адна тэарэтычная спрэчка не абыходзіцца без шырокага ўдзелу «практыкаў». Мы не можам дапусціць такой думкі, што сярод нашых пісьменнікаў няма добрых тэарэтыкаў. Проста склалася такая дрэнная традыцыя, што асэнсаванне літаратурнага працэсу поўнасцю лічаць справай «патэнтаваных» спецыялістаў. Мы, маўляў, пішам, а вы мяркуйце, як атрымліваецца. Традыцыя, якую неабходна ламаць!

Па-ранейшаму пераважная частка нашых найбольш вопытных крытыкаў і літаратуразнаўцаў займаецца вывучэннем мінулых этапаў літаратурнага развіцця. Яны робяць вялікую і патрэбную справу, і нельга ставіцца да іх працы з пагардай. Пытанне варта разглядаць інакш: каб нашы гісторыкі літаратуры спалучалі інтарэс да мінулага з інтарэсам да сучаснасці. Тым больш, што ўсе яны зарэкамендавалі сябе добрымі крытыкамі. Цесная сувязь з сучаснай літаратурай, актыўны ўдзел у абмеркаванні сучасных эстэтычных праблем будуць садзейнічаць і больш глыбокаму пранікненню ў матэрыял мінулага, дадуць пры даследаванні ясную кіруючую ідэю.

У АРТЫКУЛЕ «Да новых поспехаў літаратуры і мастацтва» М. С. Хрушчоў аддаў пытанням літаратурна-мастацкай крытыкі вялікую ўвагу. І гэта не выпадкова. «...Літаратурная крытыка, штодзённы глыбокі разбор літаратурных твораў, — гаварыў М. С. Хрушчоў, — гэта важнейшая ўмова для паспяховага развіцця нашай літаратуры». Разам з тым крытыка заклікана фармаваць эстэтычныя густы людзей, прапагандаваць сапраўдныя ўзоры мастацкай творчасці і аберагаць людскія душы ад уплыву варожай ідэалогіі.

Калі сёння імкнешся вызначыць першачарговыя задачы літаратурна-мастацкай крытыкі, думка скіроўваецца да гістарычнага дакумента — праекта

(Заканчэнне на 2-й стар.)

Дзяржаўнае выдавецтва БССР выпускае рад мастацкіх плакатаў, прысвечаных XXII з'езду КПСС. Адзін з іх, рэпрадукцыю якога мы публікуем, напісаў мастак П. Калінін.

— Мой падарунак надыходзячаму з'езду роднай партыі — штодзённае перавыкананне вытворчых норм, — гаворыць член брыгады камуністычнай працы, адна з лепшых зборшчыц Мінскага гадзіннікавага завода камсамолка Галіна Рудзянкова.

ПЕРАД ВЫХАДАМ У ШЫРОКУЮ АЎДЫТОРЫЮ

Беларускія кампазітары добра працавалі гэтым летам, ствараючы ў гонар XXII з'езда КПСС новыя музычныя творы розных жанраў на актуальныя тэмы савецкай рэчаіснасці. Новыя святочныя ўверцюры для сімфанічнага аркестра напісалі М. Аладаў, А. Багатыроў, Я. Цікоцкі. І. Кузняцоў закончыў кантату «Радуйся, наша зямля!», уверцюру для народнага аркестра і рад харавых твораў. Ул. Алоўнікаў прысвяціў партыйнаму з'езду цікавы песенны цыкл «Мае сучаснікі» і «Урачыстую прэлюдыю». Апошні твор — спецыяльна для калектыву самадзейнага сімфанічнага аркестра Палаца культуры прафсаюзаў.

Радуюць сваёй актыўнасцю і нашы маладыя аўтары. Ул. Чараднічэнка, звярнуўшыся ўпершыню ў гісторыі беларускай музыкі да стварэння Канцэрта для баяна з аркестрам, паспяхова справіўся з творчай задумай. Я. Глебаў напісаў уверцюру, Р. Бутвілоўскі — Першую сімфонію, Д. Смольскі — цымбальны канцэрт.

А колькі нарадзілася масавых харавых і сольных песень, балад і рамансаў, невялікіх інструментальных п'ес! Усе гэтыя музычныя навінкі, усё, што як перадз'ездаўскі падарунак створана кампазітарамі па жывых слядах падзей сённяшняга кіпучага жыцця, чакае свайго выканання ў адкрытых канцэртах, па радыё і ў тэлеперадачах.

У калектыве нашай кампазітарскай арганізацыі заведзена добрая традыцыя: перш чым той ці іншы твор вынесці на суд шырокай грамадскасці, ён павінен быць раней паказаны і абмеркаваны ў сваім калектыве, у асяроддзі таварышаў па працы. Для гэтага і наладжваюцца музычныя «серады», на якіх вядзецца шчырая, сур'ёзная гаворка.

Такая музычная «серада» ўпершыню пасля летняй адпускной кампаніі была праведзена ў Саюзе кампазітараў на гэтым тыдні. Спачатку намячалася праслухаць і абмеркаваць каля паўтара дзесятка новых песень, прысвечаных XXII з'езду нашай партыі. На жаль, цалкам ажыццявіць задуманае па розных прычынах не ўдалося. З намечанага рэпертуару на «серадзе» прагучалі толькі балада Я. Цікоцкага «Над партрэтам» (словы Э. Агняцвет), песня І. Ронькіна «Калі гавораць — камуніст...» (словы А. Харкевіча) і песня-раманс С. Аксакава «Закатаваны Лумумба» (словы С. Макарава).

Два дзіцячыя песенныя цыклы М. Аладава і яго раманс «Пачакай» на словы Н. Гілевіча (усяго дзевяць твораў) не адпавядалі праграме музычнага вечара. Караце́й кажучы, іх можна было свабодна праслухаць і ў іншы час, таму што яны не маюць непасрэднага дачынення да рэпертуару, які павінен выконвацца ў канцэртах у перадз'ездаўскія дні і ў час з'езда.

Найбольш спадабалася на «серадзе» балада Я. Цікоцкага «Над партрэтам». Кампазітар паэтычна і цёпла, з уласцівым яму натхненнем і майстэрствам раскрыў унутраны стан юнага мастака, які малюе дарагі вобраз Ільіча. Некаторыя з прысутных, у прыватнасці, С. Нісневіч, спрабавалі сцвярджаць, што ў гэтым творы не баладны стыль перадачы музычнага матэрыялу. Т. Дубкова, Б. Райскі і аўтар абверглі такія сцвярджэнні, даказаўшы, што яркая кантраснасць тэм і імкненне да кульмінацыі ў творы «Над партрэтам» якраз характарызуюць жанр балады.

Песня І. Ронькіна «Калі гавораць — камуніст», напісаная ў форме гераічных савецкіх маршаў, даступная слухачам і добра запамінаецца. Разам з тым на «серадзе» адзначалася, што твор не зусім арыгінальны па музычнай мове, у ім адчуваюцца некаторыя ўплывы знаёмых нам мелодый.

Розныя думкі выклікаў і раманс «Закатаваны Лумумба» С. Аксакава. Многія сцвярджалі, што яго музыка не адпавядае драматызму тэксту. Але, відавочна, не памыляліся і іншыя, калі гаварылі, што многае яшчэ залежыць ад характару выканання. Лірычны тэнар Ю. Смірноў не змог, вядома, ярка і выразна данесці трагічны змест вакальнага твора.

Дарэчы, аб выканаўцах, якія выступаюць на музычных «серадах». Салісты-спевакі і інструменталісты, рыхтуючы новыя творы для паказу ў зале Саюза кампазітараў, звычайна не адчуваюць вялікай адказнасці за выступленні. Яны не заўсёды ўпэўнена і дакладна ведаюць тэкст і мелодыю, спяваюць або іграюць «упаўголаса», лічачы, што ўсё гэта і так сыйдзе, паколькі паказваецца не ў адкрытым канцэрце, а ў вузкім асяроддзі. Гэта, вядома, няправільна. Праўленне саюза павінна своечасова даваць выканаўцам новы рэпертуар для развучвання і патрабаваць ад іх высакаякасных выступленняў на музычных «серадах».

Праграма праслухоўвання харавых і сольных твораў, па словах Л. Мухарынскай, павінна загадзя прадумвацца і мець пэўную паслядоўнасць.

Будзем спадзявацца, што на наступнай музычнай «серадзе» адбудзецца знаёмства са значна большай колькасцю твораў, напісаных нашымі кампазітарамі да з'езда. І ўсё, што ўключыцца ў праграму праслухоўвання і агульнага абмеркаваня, будзе выканана на высокім мастацкім узроўні.

Г. СІЦЯК.

НА УСЕСАЮЗНУЮ МАСТАЦКУЮ

У сярэдзіне кастрычніка ў Цэнтральнай выставачнай зале ў Маскве адкрыецца Усесаюзная мастацкая выстаўка 1961 года, прысвечаная XXII з'езду Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

На выстаўцы будуць прадстаўлены творы майстроў савецкага выяўленчага мастацтва, створаныя за апошнія чатыры гады.

Беларускія мастакі дзейсна рыхтуюцца да гэтай вялікай падзеі.

Рэспубліканскі выстаўком выбраў для экспанавання ў Маскве, побач з ужо такімі вядомымі карцінамі, як «Абаронцы Брэсцкай крэпасці» І. Ахрэмчыка, «Абавязацельства» М. Савіцкага і некаторымі іншымі, рад новых твораў.

Гэта—вялікае палатно Я. Зайцава «Дарагі госць», прысвечанае знаходжанню М. С. Хрушчова ў Беларусі, трыпціх В. Цвіркі «На зямлі беларускай», М. Блішча «Саўгас Аколіца», М. Беляніцкага «Статак», А. Шыбнёва «Маладзёжная брыгада ў полі».

Прасторы роднай Беларусі будуць паказаны на выстаўцы ў пейзажах Г. Азгур і А. Малішэўскага.

Мастак В. Волкаў напісаў групавы кампазіцыйны партрэт народных артыстаў СССР Ул. Уладамірскага, Г. Глебава і народнага мастака БССР А. Марыкса. Гэты партрэт мяркуецца таксама экспанаваць на выстаўцы.

У раздзел беларускай графікі увойдуць апошнія работы А. Паслядовіч «Палессе» і «Беларуска», новая лінагравюра А. Тычыны «У рачным порце. Гомель», афорт «Восень» маладога графіка В. Віткоўскага; з кніжных ілюстрацый—ксілагравюры М. Гуціева і А. Кашкурэвіча да твораў Кузьмы Чорнага.

З новымі творамі выступяць на выстаўцы і нашы скульптары. З. Азгур, побач з ужо вядомымі творамі прадставіў бюст В. Харужай, А. Бембель—кампазіцыйную скульптуру «Няхай ніколі не будзе ўзняты меч». Скульптура «Абуджэнне», прысвечаная вызваленчай барацьбе народаў Афрыкі, і партрэт Цзян-Чжао-хэ—апошнія творы С. Селіханава ўключаны ў экспазіцыю беларускай скульптуры. Цікавыя і новыя работы скульптараў В. Палійчука «Патрабуем міру» і алегарычная кампазіцыя М. Робермана «Нёман».

На ўсесаюзную выстаўку ў Маскву будуць накіраваны дзесяткі твораў жывапісу, скульптуры і графікі.

Э. ВАРАШЫЛАЎ,
старшы навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага музея БССР.

Агляд творчасці маладых кампазітараў

Імкнучыся актывізаваць дзейнасць маладых кампазітараў у напісанні твораў на сучасную тэму, палепшыць папулярызацыю іх творчасці і больш шырока прыцягнуць творчую моладзь да грамадскай працы па прапагандзе музычнай культуры, Міністэрства культуры СССР, ЦК ВЛКСМ, Праўленне Саюза кампазітараў СССР з 10 жніўня 1961 г. па 1 красавіка 1962 года праводзяць Усесаюзны агляд творчасці маладых кампазітараў. Адбудзецца два туры: першы—у абласцях, краях і рэспубліках, другі—у Маскве.

Калегія Міністэрства культуры БССР, бюро ЦК ЛКСМБ і Праўленне Саюза кампазітараў прынялі пастанову правесці з 1 верасня па 1 снежня г. г. рэспубліканскі агляд творчасці маладых кампазітараў.

Зацверджаны склад журы (старшыня—народны артыст СССР Я. Цікоцкі) і склад аргкамітэта (старшыня—начальнік Упраўлення па справах мастацтва Міністэрства культуры Я. Парватаў).

Беларускі тэатр оперы і балета, Белдзяржфілармонія, Акадэмічная харавая капэла, Народны ансамбль песні і танца, Рэспубліканскі Дом народнай творчасці павінны падрыхтаваць паказ твораў маладых кампазітараў на высокім прафесіянальным узроўні.

Да абмеркавання творчасці маладых аўтараў будуць прыцягнуты шырокія колы музычнай грамадскасці, дзеячы літаратуры і мастацтва, аматары музыкі, рабочая, сельская і вучнёўская моладзь, слухачы народных універсітэтаў культуры.

Пастанова абавязвае абласныя ўпраўленні культуры, абкомы, гаркомы і райкомы камсамола садзейнічаць далейшаму развіццю самадзейнай музычнай творчасці, выяўляць таленавітых самадзейных кампазітараў, сістэматычна дапамагаць ім шляхам правядзення творчых семінараў, кансультацый, арганізацыі аглядаў іх творчасці і адкрытых канцэртаў.

Аўтары, творы якіх будуць адзначаны журы агляду, узнагароджваюцца Ганаровымі граматамі ЦК ЛКСМБ. Ганаровымі граматамі Міністэрства культуры БССР і БРК прафсаюза работнікаў культуры, дыпломамі Саюза кампазітараў БССР.

ЧАСОПІСЫ Ў ВЕРАСНІ

ПРОЗА, ДРАМАТУРГІЯ, ПУБЛІЦЫСТЫКА

Сёлетні год выключна багаты на незвычайныя, велічныя падзеі. Касмічныя палёты Юрыя Гагарына і Германа Цітова, апублікаванне праекта Праграмы КПСС. Пройдзе небагата часу, і ў сталіцы нашай Радзімы адкрыецца з'езд камуністаў, з высокай трыбуны якога з новай сілай прагучыць урачыстае абяцанне праекта партыйнай Праграмы: **«Цяперашняе пакаленне савецкіх людзей будзе жыць пры камунізме!»** Якая светлая, прамяністая будучыня ў Савецкай краіны, які зайздросны лёс у яе людзей!

Ідзе ўсенароднае абмеркаванне праекта Праграмы КПСС. На старонках газет і часопісаў гучыць усхваляванае слова будаўнікоў камунізма: рабочых, калгаснікаў, вучоных, дзеячоў літаратуры і мастацтва. Як ніколі багатыя ў перыядычных выданнях раздзелы публіцыстыкі.

«Паэма народнага шчасця» — так названы перадавы артыкул вераснёўскага нумара часопіса «Полымя», прысвечаны праекту Праграмы Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. І далей — артыкулы «Невычэрпная крыніца натхнення» П. Броўкі і «Вясна чалавецтва» І. Гурскага. Ідзе гаворка пра тыя адказныя задачы, што паўстаюць перад беларускімі пісьменнікамі пасля апублікавання гістарычнага дакумента партыі.

«Маладосць» змяшчае перадавы артыкул «Мір, Праца, Шчасце!»

«Грандыёзна, велічна» — вызначае змест праекта Праграмы КПСС часопіс «Беларусь».

Аб працоўным энтузіязме савецкіх людзей напярэдадні XXII з'езда КПСС расказваюць нарысы вераснёўскіх нумароў часопісаў. У «Беларусі» змешчаны нарысы «Далёка відаць...» С. Грахоўскага пра слаўныя справы нафтабудаўцаў, працяг нарыса «Прыгожыя душы» М. Вішнеўскага пра сельскіх механізатараў, нарыс «Шчасце Мікодыма Багдановіча» М. Досіна. «Маладосць» пад рубрыкамі «Дарогамі сямігодкі» і «Гары, камсамольскі аганёк» друкуе разнастайныя матэрыялы — нарысы, замалёўкі, рэпартажы пра сённяшні дзень рэспублікі і жыццё яе працаўнікоў. Сярод аўтараў — П. Шаўцоў, П. Разумовіч, Ю. Новікаў, П. Бародка і іншыя. У «Полымі» змешчана другая частка нарыса І. Новікава «Руіны страляюць ва ўпор» пра героіку мінскага падполля.

Што новага прапануюць часопісы ў буйных жанрах мастацкай прозы?

Чытачы «Полымя» пазнаёміліся ўжо з пачаткам рамана І. Мележа «Людзі на балоце». Часопіс працягвае друкаванне твора. Заканчэнне рамана будзе змешчана ў кастрычніцкім нумары. «Маладосць» адкрывае новае імя, прапануючы сваім чытачам першую аповесць маладога аўтара — супрацоўніка Віцебскай раённай газеты Альберта Салаўёва. Твор называецца «Сымонава люлька». У аснову яголяглі непасрэдныя жыццёвыя назіранні аўтара — маладога журналіста.

З апавяданнямі выступаюць М. Лупсякоў («Героі дня» — «Беларусь») і А. Фомчанка («Цырульнік» — «Маладосць»).

Пашанцавала ў вераснёўскіх нумарах драматургіі. «Маладосць» друкуе новую п'есу І. Козела «Канчане — суседзі мае». К. Губарэвіч выступае ў «Полымі» з п'есай «Далёкая песня», прысвечанай жыццю і вяртанню з Аргенціны на радзіму беларусаў. Аднаактовая камедыя М. Скрыпкі «Практыкант» змешчана ў «Беларусі».

У ЗНАМЯНАЛЬНЫЯ ДНІ

Сёлетні сезон творчых калектываў Белдзяржфілармоніі пачынаецца ў знамянальныя дні падрыхтоўкі да XXII з'езда КПСС і XXV з'езда Кампартыі Беларусі.

Сімфанічны аркестр філармоніі пачне сезон канцэртамі, у праграму якіх увайшлі творы савецкіх кампазіратараў, падрыхтаваныя да партыйных з'ездаў. Аркестрам будуць выкананы Адзінаццатая сімфонія Д. Шастаковіча, Патэтычная араторыя Г. Свірыдава, сімфонія Л. Абеліёвіча, урачыстыя уверцюры А. Багатырова і Я. Глебава.

Беларускі дзяржаўны народны аркестр рыхтуе праграму разам з Акадэмічнай харавой капэлай БССР. Яны выканаюць кантаты беларускіх кампазітараў А. Багатырова і І. Кузняцова.

У творчай садружнасці выступяць Дзяржаўны ансамбль песні і танца Беларускай ССР і Беларускі дзяржаўны народны аркестр.

Музычны лекторый філармоніі наладжвае для сельскага насельніцтва Брэсцкай вобласці 50 канцэртаў-лекцый. У Мінску лекторый наладзіць два канцэрты-лекцыі з удзелам сімфанічнага аркестра, Беларускага дзяржаўнага народнага аркестра і салістаў філармоніі.

У кастрычніку ў Мінску адбудуцца вялікія эстрадныя канцэрты, у якіх прымуць удзел майстры беларускай эстрады.

«РАСКАЖЫЦЕ, ШТО ТАКОЕ НАРОДНЫ ТЭАТР?»

Самадзейнасць? Так. Але на прафесіянальным узроўні

Калі Баранавіцкі народны тэатр паказваў свой спектакль для рабочых і служачых ільнозавода ў пасёлку Гарадзея, у антракце за кулісы прыйшоў сакратар партыйнай арганізацыі завода і папрасіў: «Калі ласка, раскажыце нам, што такое народны тэатр?»

Нягледзячы на тое, што прайшло ўжо больш двух год з дня арганізацыі першых народных тэатраў у нашай рэспубліцы, з падобнымі пытаннямі да нас звяртаюцца гледачы многіх населеных пунктаў, дзе мы выступаем. І гэта зусім заканамерна, таму што мала апублікаваць пастанову аб арганізацыі народных тэатраў, неабходна яшчэ прапагандаваць іх творчую дзейнасць. Між тым, не ўсе кіраўнікі грамадскіх арганізацый усвядомілі значэнне народных тэатраў. Часта самадзейныя артысты сустракаюцца з абыякавасцю да сваіх патрэб.

Як да вялікага свята, рыхтуецца тэатр да здачы новага спектакля. Загадзя рассылаюцца запрашальныя білеты і ў першую чаргу — работнікам гарвыканкома, гаркома партыі і рэдакцыі мясцовай газеты. І якое ж горкае расчараванне, калі сярод членаў прыёмнай камісіі не аказваецца ні аднаго прадстаўніка ад мясцовых кіруючых арганізацый.

Удзельнікі нашага тэатра з пачуццём велізарнай зайздрасці чыталі ў артыкуле рэжысёра І. Сакольскага (Пінск) тое, што работнікі Пінскага гаркома і гарвыканкома—першыя сябры народнага тэатра. Яны прысутнічаюць не толькі на спектаклях, але нават і на рэпетыцыях. У Баранавічах работнікі гарвыканкома, аддзела прапаганды і агітацыі гаркома партыі — рэдкія госці на нашых прэм'ерах, не гаворачы ўжо аб радавых спектаклях.

У чэрвені тэатр здаваў спектакль па п'есе М. Пагодзіна «Кветкі жывыя». Зусім зразумелая тая ўрачыстасць, хваляванне і трывога, якія панавалі за кулісамі ў дзень здачы прэм'еры. Тэатр трымаў адказны. цяжкі экзамен— паказваў твор з вобразам Ул. І. Леніна. Да пачатку спектакля зала была перапоўнена гледачамі. Сярод членаў камісіі — начальнік абласнога ўпраўлення культуры, прадстаўнік Міністэрства культуры БССР, прадстаўнікі Беларускага тэатральнага таварыства, абласнога і рэспубліканскага дамоў народнай творчасці. А вось з кіруючых работнікаў горада—абсалютна нікога. Іх, мабыць, не хвалявала, як народны тэатр справіўся са складанай задачай. Нават з простай цікаўнасці ніхто з іх не прыйшоў паглядзець на вынікі працы людзей, якія свой свабодны ад работы час аддаюць справе камуністычнага выхавання насельніцтва. Такая абыякавасць да лёсу тэатра пакідае горкую крыўду.

Адсюль вынікаюць і адносіны кіраўнікоў прадпрыемстваў і арганізацый горада, дзе працуюць удзельнікі тэатра. На любым прадпрыемстве могуць лёгка прадаставіць адпачынак без захавання заработнай платы адразу дзесятку і больш чалавек або вызваліць ад работы для ўдзелу ў спартыўных спаборніцтвах цэлую групу рабочых. Але вызваліць на адзін дзень аднаго ўдзельніка народнага тэатра для выступлення ў спектаклі або перавесці яго з вячэрняй змены на дзённую — для гэтага іншы раз бывае мала дакумента з подпісам старшыні гарвыканкома ці сакратара гаркома партыі!

Часта нават пры наяўнасці такога дакумента ўдзельніка спектакля аслабаняюць ад работы з папрокамі. Каб пазбавіцца ад такіх незаслужаных папрокаў і не псаваць адносін з начальствам, асобныя ўдзельнікі часам самі ўладкоўваюць пытанне аб аслабаненні шляхам камерцыйных «пагадненняў» са сваімі зменшчыкамі.

Каб узняць ролю і аўтарытэт народных тэатраў, трэба і нашай прэсе, радыё, тэлебачанню ўдзяляць належную ўвагу іх рабоце. Чаму б Беларускаму радыё, скажам, не запланаваць цыкл перадач аб народным тэатры, выдзеліўшы для гэтага пэўны дзень і час (можа, адзін раз у месяц). Рэспубліканскія газеты, а тым больш абласныя і мясцовыя на сваіх старонках павінны сістэматычна асвятляць працу народных тэатраў. Што ж датычыць тэлебачання, то тут велізарныя магчымасці паказу дасягненняў работы самадзейных калектываў. Але тэлебачанне мала цікавіцца арганізацыяй перадач аб народных тэатрах і на сваіх экранах паказвае часта тое, што ў яго пад рукой.

З мэтай папулярызацыі работы народных тэатраў штогод трэба праводзіць творчыя агляды на месцах, у вобласці і рэспубліцы. Гэта пазнаёміць шырокія масы грамадскасці з мастацтвам народных тэатраў і павялічыць іх адказнасць за сваю работу. Рэжысёрам трэба падумаць аб арганізацыі абменных спектакляў паміж асобнымі тэатральнымі калектывамі і ўзаемнага абмеркавання прэм'ер. Сапраўды, народныя тэатры ведаюць адзін аб другім вельмі мала. За два гады свайго існавання калектывы Пінскага і нашага тэатраў ні разу не абмяняліся спектаклямі. Няўжо няма чаму ім павучыцца адзін у аднаго? Удзельнікі нашага тэатра даўно жадаюць пабываць у пінчан, але рэжысёры М. Счансновіч і І. Сакольскі чамусьці марудзяць, а абласное ўпраўленне культуры не здагадаецца падказаць ім аб мэтазгоднасці такой творчай паездкі

А нашы агляды! Яны павінны быць не толькі дэманстрацыяй дасягненняў у галіне самадзейнага мастацтва, але і своеасаблівай школай па абмену вопытам паміж тэатрамі і асобнымі ўдзельнікамі. Рэспубліканскі агляд народных тэатраў, што адбыўся ў мінулым годзе, па сваёй арганізацыі выключаў усялякую магчымасць для абмену вопытам. Кожны тэатр выклікаўся дакладна ў дзень паказу спектакля, а пасля паказу і абмеркавання яго тэрмінова і даволі бесцырымонна адпраўлялі дамоў. Група ўдзельнікаў нашага тэатра, уладкаваўшы пытанне з работай, вырашыла застацца, каб паглядзець некалькі спектакляў іншых народных тэатраў. Але бухгалтэрыя Міністэрства культуры БССР катэгарычна адмовілася выдаць на рукі нам грошы на праезд назад, прапануючы неадкладна ехаць на прадастаўленым міністэрствам аўтобусе. Гэта выклікала пратэст сярод артыстаў, і толькі пры дапамозе работнікаў рэспубліканскага Дома народнай творчасці справа была ўладжана. На жаль, застацца ўсё ж не давялося, таму што ў гасцініцы нашы месцы былі ўжо заняты, а рэчы выстаўлены ў кабінет адміністратара.

Такая арганізацыя аглядаў не дасягае патрэбнай мэты і выклікае нездавальненне сярод удзельнікаў, адбіваецца на іх творчай працы і дысцыпліне.

З вялікімі цяжкасцямі народныя тэатры сустракаюцца пры правядзенні выязных спектакляў. Гэтыя спектаклі, як правіла, плануюцца ў суботу і нядзелю, таму што выезды ў іншыя дні звязаны з вызваленнем людзей ад працы. А ў святочныя дні раённыя і сельскія Дамы культуры не згаджаюцца прадастаўляць памяшканне — у гэтыя дні там па графіку кіно. Абласное ўпраўленне культуры, пры зацвярджэнні графіка паказу фільмаў, павінна прадугледзець работу народных тэатраў і абавязаць дырэктараў дамоў культуры прымаць спектаклі па суботах і нядзелях хоць бы адзін раз у два месяцы.

Надзвычай вялікае значэнне ў нас набывае дакладнае планаванне рэпетыцый. Самадзейны акцёр ідзе ў тэатр па закліку сэрца, ён ахвяроўвае дзеля гэтага свой адпачынак. Але рэжысёр ні ў якім разе не мае права абыякава ставіцца да творчага энтузіязму ўдзельнікаў і забываць аб тым, што, акрамя тэатра, у кожнага з іх ёсць яшчэ асноўная работа, сям'я. Нельга ўсіх удзельнікаў выклікаць на рэпетыцыі штодзень, бо пры гэтым могуць быць непазбежныя зрывы рэпетыцый. Дысцыпліна, максімальнае ўшчыльненне рэпетыцыйнага часу, старанная падрыхтоўка рэжысёра да сустрэч з самадзейнымі артыстамі— аснова творчай работы. Кожны ўдзельнік можа быць заняты ў рэпетыцыі не больш трох разоў у тыдзень (не лічачы апошні тыдзень перад прэм'ерай), тады як сам рэжысёр павінен працаваць над спектаклем кожны дзень.

Цяпер аб званні «артыст народнага тэатра». Колькасць гэтых званняў у тым або іншым тэатры часам залежыць не столькі ад здольнасцей тых, каму іх прысвойваюць, колькі ад паваротлівасці рэжысёра. Прысваенне звання павінна быць актам вялікай урачыстасці як для ўдзельніка, так і для ўсяго калектыву. Магчыма, патрэбна прысуджэнне звання выносіць на абмеркаванне грамадскасці горада праз мясцовы і абласны друк і на канферэнцыях гледачоў. Не дрэнна было б, каб пастанова аб прысваенні звання таму ці іншаму ўдзельніку публікавалася на старонках абласной газеты. Або ці так ужо складана змясціць у газеце партрэт новага артыста народнага тэатра? Добра было б, каб пасведчанне артыста народнага тэатра давала права на бясплатнае наведанне кіно, цырка, канцэрта. Па ўсёй рэспубліцы каля 150 артыстаў народнага тэатра, а ў нашым горадзе іх усяго толькі 8. Думаю, што гэта не адаб'ецца на выкананні фінансавага плана. А затое якая гэта цудоўная форма заахвочвання!

Самадзейны артыст мае патрэбу ў штодзённай падтрымцы і практычнай дапамозе з боку акцёраў прафесіянальнага тэатра. На жаль, многія акцёры - прафесіяналы ставяцца да творчасці самадзейных артыстаў не сур'ёзна. У маі ў нашым горадзе гастраліраваў Брэсцкі драматычны тэатр. На працягу дзесяці дзён ніхто з акцёраў і рэжысёраў брэсцкага тэатра не пабываў на рэпетыцыях і спектаклях нашага тэатра. Артыст гэтага тэатра тав. Вятошкін, які выпадкова трапіў на спектакль і ў антракце зайшоў у грыміровачную пагутарыць з удзельнікамі паказу, не ўяўляў, колькі радасці прынёс яго выпадковы візіт самадзейным артыстам. А прыезд рэжысёра Л. Мазалеўскай на рэпетыцыю п'есы «Без віны вінаватыя» быў вялікай падзеяй у нашым тэатры. Трэба было бачыць як прагна слухалі ўдзельнікі спектакля кожнае слова вопытнага рэжысёра. Або прыезд рэжысёра Б. Дакутовіча на спектакль «Кветкі жывыя»: чатыры гадзіны рэжысёр аналізаваў спектакль і ўвесь час, затаіўшы дыханне, слухалі яго ўдзельнікі. Мне здаецца, што гэта самая эфектыўная форма вучобы ўдзельнікаў народнага тэатра. І трэба, каб гэта былі не выпадковыя рэдкія сустрэчы, а сістэматычная планавая шэфская дапамога. Амаль усе народныя тэатры маюць свой аўтатранспарт, таму не дрэнна было б падумаць аб арганізацыі выездаў на рэпетыцыі і спектаклі прафесіянальных тэатраў.

Я прапаную ў саветы народных тэатраў увесці прадстаўнікоў ад прафесіянальнага тэатра, каб яны, прысутнічаючы на пасяджэннях саветаў, унікалі ва ўсе пытанні. Праз такіх прадстаўнікоў будзе ажыццяўляцца жывая сувязь з калектывамі тэатраў-шэфаў. Трэба сказаць, што камісіі, якія прыязджаюць прымаць спектакль, па свайму складу і кваліфікацыі не заўсёды адпавядаюць прызначэнню і таму часта прыносяць удзельнікам горкае расчараванне. Звычайна госці прыязджаюць перад пачаткам (а іншы раз і перад другім актам). Абмяркоўваючы спектакль, паказваюць адзін аднаму на гадзіннік і спяшаюцца «закругліцца» да начнога поезда. Не прыйшоўшы загадзя да агульнай думкі, з-за адсутнасці часу, члены камісіі часта разгортваюць палеміку паміж сабой. Так было пры абмеркаванні спектакля «Кветкі жывыя». Камісія павінна не толькі правільна ацаніць работу, але і падказаць, як выправіць памылкі, дэфекты. Калі ж члены камісіі самі не прыйшлі да адзінай думкі, то такое абмеркаванне, акрамя шкоды, нічога прынесці не можа.

Пры арганізацыі народнага тэатра неабходна ўлічваць наяўнасць базы для работы, я маю на ўвазе памяшканне і крыніцы прыбытку.

Памяшканне Баранавіцкага дома культуры не прыстасавана для народнага тэатра. Былы склад, ператвораны ў часовы тэатр, даўно знаходзіцца ў аварыйным стане. Жыхары горада неахвотна наведваюць яго. Зімой на сцэне самадзейныя артысты рэпеціруюць у паліто, у рукавіцах і галаўных уборах.

Гарадскі Дом культуры не можа фінансаваць народны тэатр. Такім чынам, ставіцца пад пагрозу выпуск новых спектакляў, а значыць, і ўся работа тэатра. Аб якім жа тэатры «адчыненых дзвярэй» можна гаварыць пры такім становішчы? Удзельнікі нашага тэатра з вялікай радасцю прынялі заяву І. Сакольскага аб тым, што ў хуткім часе Пінскі народны тэатр будзе «тэатрам адчыненых дзвярэй». Цікава ведаць, колькі народных тэатраў у нашай рэспубліцы змогуць падтрымаць добры пачын пінчан?

А. АБРАШКЕВІЧ,
мастацкі кіраўнік Баранавіцкага гарадскога Дома культуры, артыстка народнага тэатра.

Наступнае слова ў абмеркаванні праблем развіцця тэатральнай самадзейнасці атрымаюць намеснік дырэктара рэспубліканскага Дома народнай творчасці Ул. Гарачун і рэжысёр-метадыст С. Гурыч.

Гродзенскі абласны бібліятэчны калектар сёлета пасылае сельскім бібліятэкам на сотні тысяч рублёў мастацкай, грамадска-палітычнай і сельскагаспадарчай літаратуры.

Работнікі бібкалектара Н. ПУШКЕВІЧ (злева) і Е. СІЦЬКО рыхтуюць да адпраўкі брашуры з тэкстам праекта Праграмы КПСС.

Фота **Ч. Мезіна.** (БЕЛТА).

ШКОЛА ДЛЯ ПІСЬМЕННІКАЎ І ЧЫТАЧОЎ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

новай Праграмы нашай партыі, у прыватнасці тых яго радкоў, дзе гаворыцца пра павышэнне выхаваўчай ролі літаратуры і мастацтва:

«Савецкая літаратура і мастацтва, прасякнутыя аптымізмам і жыццесцвярджальнымі камуністычнымі ідэямі, адыгрываюць вялікую ідэйна-выхаваўчую ролю, развіваюць у савецкім чалавеку якасці будаўніка новага свету. Яны закліканы служыць крыніцай радасці і натхнення для мільёнаў людзей, выражаць іх волю, пачуцці і думкі, служыць сродкам іх ідэйнага ўзбагачэння і маральнага выхавання.

Галоўная лінія ў развіцці літаратуры і мастацтва — умацаванне сувязей з жыццём народа, праўдзівае і высокамастацкае адлюстраванне багацця і мнагастайнасці сацыялістычнай рэчаіснасці, натхнёны і яркі паказ новага, сапраўды камуністычнага, і выкрыццё ўсяго, таго, што перашкаджае руху грамадства наперад».

У гэтых словах — ідэйная праграма і нашай літаратурнай крытыкі, галоўны напрамак яе творчых пошукаў. Крытыка нашых дзён не мысліцца без глыбокай, гарачай зацікаўленасці новымі поспехамі савецкай літаратуры, павышэннем яе баявога духу і мастацкага майстэрства. І якімі б тэматычна рознымі ні былі інтарэсы кожнага крытыка паасобку, уся работа «крытычнага цэха» павінна быць прасякнута высокай мэтанакіраванасцю, імкненнем дапамагчы пісьменнікам ствараць мастацкія каштоўнасці, вартыя нашага вялікага часу.

Відавочна, што ў цэнтры ўвагі крытыкі павінны знаходзіцца праблемы асваення літаратурай сучаснага жыццёвага матэрыялу. Іменна тут у першую чаргу пісьменнікі чакаюць ад крытыкаў разумнага слова, дзелавой парады. Але ці апраўдваюць крытыкі іх надзеі? На першы погляд няма падстаў абвінавачваць крытыку ў тым, што яна староніцца гэтых праблем. Усе творы на сучасную тэму знаходзяць у нас пэўную ацэнку. Можна было б прывесці прыклады грунтоўнага, кваліфікаванага разгляду асобных твораў. З'яўляюцца час ад часу і выступленні абагульняючага характару, калі робіцца спроба разабрацца ў здабытках прозы, паэзіі, драматургіі на сучасную тэму. Але ўсё гэта мае пакуль што выпадковы характар. Увогуле ж тут пераважаюць рэцэнзіі, якія нярэдка не выходзяць за рамкі каментатарства, па большай меры — аналізуюць твор у межах аўтарскай задумы. А патрабуецца ад крытыкі філасофскае асэнсаванне новых з'яў і фактаў рэчаіснасці, удумлівы аналіз літаратурнага працэсу з пазіцыі жыцця, шырокі, канцэптуальны погляд на рэчаіснасць і яе адлюстраванне сродкамі мастацтва. Гэтую вышыню нашай крытыцы яшчэ належыць узяць.

У рускай крытыцы сёння ідуць гарачыя дыскусіі па такіх кардынальных пытаннях сучаснай літаратуры, як шляхі і сродкі раскрыцця новага жыццёвага зместу, характар галоўнага героя сучаснасці, гуманізм савецкай літаратуры, сутнасць наватарства ў мастацтве, шляхі развіцця сучаснага рамана, паэзія і новая рэчаіснасць і г. д. А што ў нас? Толькі асобныя выпадковыя выступленні друку гавораць пра тое, што гэтыя праблемы хвалююць і беларускіх пісьменнікаў. Хіба гэта не сведчанне адставання крытыкі ад жыцця?

Секцыя крытыкі Саюза пісьменнікаў павінна ўрэшце паклапаціцца аб арганізацыі вусных дыскусій на злабадзённыя тэмы, запрашаючы да ўдзелу ў іх не толькі крытыкаў і літаратуразнаўцаў, але і празаікаў, паэтаў, драматургаў. Час ужо дабіцца, каб размовы аб неабходнасці творчых сустрэч у саюзе перасталі быць пустымі размовамі.

Наша літаратура знаходзіцца ў стане напружаных творчых пошукаў. Творчасць многіх пісьменнікаў адрозніваецца ўзмоцненым імкненнем да адкрыцця новых мастацкіх сродкаў і прыёмаў. З гэтых пазіцый падвяргаецца крытычнаму асэнсаванню вопыт папярэдніх этапаў літаратурнага развіцця. Гэта заканамерны працэс, які адпавядае духу нашага часу. Хто, як не крытык, павінен выступіць тут добрым дарадчыкам пісьменніка, падтрымаць сапраўды наватарскае і засцерагчы ад памылковых поглядаў, ад моды. Асаблівы клопат павінен быць пра маладых аўтараў, бо некаторым з іх здаецца, быццам бы усё, што адбывалася ў мастацтве да іх, непрымальна ў нашы дні. Між іншым, знаходзяцца і крытыкі, таксама галоўным чынам з маладых, якія спрошчана вырашаюць праблему наватарства, з вучоным выглядам спрабуюць давесці, што, напрыклад, стыль мастацкага мыслення, паэтычны слоўнік і іншыя сродкі мастацкай выразнасці, уласцівыя Якубу Коласу, устарэлі. Сёння, маўляў, трэба пісаць больш складана, сучасны чытач вельмі разумны і патрабуе толькі складаных асацыяцый і такіх метафар, каб аж мазгі трашчалі пры іх расшыфроўцы.

Праблема наватарства набывае ў нашы дні асаблівую вастрыню. Абмеркаванне яе неабходна не толькі ў інтарэсах пісьменнікаў, але і ў інтарэсах чытачоў. Гаворка ідзе пра выхаванне высокага эстэтычнага густу.

Варта падкрэсліць і такое патрабаванне часу да нашай крытыкі. Сёння, больш чым калі-небудзь, немагчыма па-сапраўднаму глыбока раскрыць працэсы, якія адбываюцца ў нацыянальнай літаратуры, без уліку яе шырокіх сувязей з літаратурамі іншых братніх народаў краіны. Адзінства літаратурнага жыцця — з'ява, якая вымагае ад крытыкі рашучага пашырэння дыяпазону даследаванняў. Эстэтыку сацыялістычнага рэалізму ўзбагачаюць лепшыя творы ўсіх нацыянальных літаратур. Задача заключаецца ў тым, каб выразна паказаць аблічча сучаснай беларускай літаратуры з гэтага пункту гледжання. Тым больш, што савецкае літаратуразнаўства пачынае вялікую і адказную працу — прыступае да стварэння ўсеагульнай гісторыі савецкай шматнацыянальнай літаратуры.

Беларуская проза, паэзія і драматургія шырока выйшлі на ўсесаюзную арэну. Яны гучаць на мовах многіх братніх народаў краіны. Кнігу за кнігай выдаюць празаікі і паэты ў выдавецтвах Масквы і Ленінграда. А вось выступленні нашых крытыкаў з усесаюзнай трыбуны — надзвычай рэдкая з'ява. Гэтым самым мы не толькі стрымліваем справу папулярызацыі беларускай літаратуры, — абмяжоўваецца база, на якой вырашаюцца надзённыя праблемы савецкай эстэтыкі.

Каб быць настаўнікам літаратараў і выхавальнікам мастацкіх густаў чытача, крытык павінен валодаць адпаведнымі якасцямі. Уяўная лёгкасць яго прафесіі асабліва поўна выкрыла сябе ў нашы дні, калі наша крытыка лепшымі сваімі здабыткамі ўзнялася на вышыню сапраўднай навукі аб літаратуры.

Веданне жыцця, высокі мастацкі густ, уменне меркаваць аб мастацтве па яго законах — абавязковыя ўмовы крытычнай творчасці. Не сакрэт, што многія бяруць на сябе ролю крытыка без дастатковых на тое падстаў. А таму і з'яўляюцца ў друку выступленні, з якіх самае лепшае можна даведацца, аб чым ідзе гутарка ў тым ці іншым творы. Калі ж аўтар спрабуе разабрацца ў тканіне твора больш глыбока, атрымліваецца нешта няўцямнае і крыўднае для пісьменніка.

Задачы барацьбы за няспыннае павышэнне мастацкага майстэрства літаратуры патрабуюць ад крытыкі, каб яна была прынцыповай, непрымірымай да недахопаў, рашуча змагалася з халтурай і пошласцю. Хочацца асобна падкрэсліць гэта, бо часам добразычлівасць і чуласць, якія неабходны пры ацэнцы працы пісьменніка, блытаюць з паблажлівасцю і «ўсеяднасцю». Яшчэ той-сёй у нас прытрымліваецца думкі, быццам асноўная справа крытыкі — раскрываць змест мастацкага твора, пераводзіць яго з мовы вобразаў на мову лагічных паняццяў, словам — займацца каментатарствам. Крытыку адводзіцца ў літаратурным працэсе роля, падобная да ролі Вадзіма Сіняўскага ў футболе. Глыбока памылковая думка. Месца крытыка, вядома ж, не ў хвасце паходнай калоны літаратараў, а ў яе авангардзе.

Мы павінны не дапускаць фактаў разноснай, аглобельнай крытыкі, якія часам здараюцца. Але калі ўжо гаварыць пра адхіленні ад норм, то трэба прама сказаць, што сёння нашай крытыцы больш за ўсё пагражае прымірэнцтва да слабых твораў, схільнасць да ўсхвалення ўсяго без разбору. Часам гэта выступае пад сцягам педагагічнасці, асабліва, калі гутарка ідзе пра маладых аўтараў. Нельга, маўляў, судзіць малады талент з пазіцый высокай патрабавальнасці, а то спалохаеш яго, адпужнеш ад літаратуры. Малады, маўляў, падрасце, навучыцца пісаць лепш і прыйдзе час — сам не ўключыць свае раннія рэчы ў поўны збор твораў.

А між тым такая «педагагічнасць» нараджае ў моладзі самаўпэўненасць ды галоўнае— не ідзе на карысць, а толькі шкодзіць той жа справе выхавання эстэтычных густаў у чытачоў. Шкодзіць і аўтарытэту крытыкі, бо чытач і сам здольны ў тым-сім разабрацца.

У крытыкі не павінна быць ніякіх іншых матываў пры разборы і ацэнцы твораў, акрамя аднаго — садзейнічаць імклівому росту літаратуры. «Калі гэта сапраўдная літаратурная крытыка, — гаварыў М. С. Хрушчоў у прамове на Трэцім усесаюзным з'ездзе пісьменнікаў, — то для яе сваты і браты не ўказ, яна павінна клапаціцца аб галоўным — аб ідэйнай і мастацкай вартасці літаратурнага твора. Так павінны мы паставіць справу».

Высакародныя мэты і задачы савецкай літаратуры, якая натхняецца велічнымі ідэямі камуністычнай перабудовы грамадства, пафасам рэвалюцыйнай творчасці мільённых мас. Магутнай зброяй мастацкага слова савецкія пісьменнікі ўдзельнічаюць у выхаванні новага чалавека, змагаюцца за перамогу прынцыпаў і норм камуністычнай маралі. Месца літаратурнай крытыкі — у самай кіпені гэтай барацьбы. Яна павінна стаць сапраўднай школай для пісьменнікаў і чытачоў.

НА ПЯРЭДНІМ КРАІ

Душою беларускай паэзіі заўсёды была грамадзянская лірыка. Творы Я. Купалы, Я. Коласа, натхнёная новымі гістарычнымі павевамі паэзія «Маладняка» і, як вянец усяму папярэдняму, паэзія часоў Айчыннай вайны, народжаная нябачаным гераізмам народа. Той час даў высокія ўзоры творчай садружнасці самых розных паэтычных пакаленняў, садружнасці ўсіх нацыянальных літаратур краіны, поўна выявіў многія характэрныя адзнакі нашай многанацыянальнай літаратуры, у тым ліку і такую з іх, як адзінства ў мнагастайнасці.

Грамадзянская паэзія на пярэднім краі літаратуры і ў пасляваенны час. Гэта відаць на прыкладах творчасці П. Броўкі, М. Танка, П. Панчанкі, М. Лужаніна, Ул. Дубоўкі, Я. Пушчы, А. Званака, К. Кірэенкі, А. Вялюгіна, а таксама многіх маладых аўтараў. З развіццём нашага грамадства раскрываюцца ўсё новыя і новыя грані паэзіі. Лірыку ўзбагачае паглыблены душэўны вопыт паэтаў, іх усё большае ўменне праз унутранае, суб'ектыўнае, непаўторнае выяўляць агульнае, гістарычна заканамернае, важнае для ўсіх.

Прыклад такой грамадзянскай паэзіі — паэма П. Броўкі «Голас сэрца» — прачулае, шчырае слова аб маці, роздум уголас аб яе суровым трагічным лёсе, аб незваротных ахвярах фашызму, аб сабе, сваім часе, краіне.

Беручы пачатак у асабістым, нават біяграфічным, слова аб маці перарастае ў глыбока патрыятычны твор грамадскага гучання, у якім відаць сіла пачуцця, мараль, свядомасць, гуманізм новага, савецкага чалавека. Такія творы ідуць з самых запаветных глыбінь сэрца паэта, яны становяцца голасам сэрца народа.

Напісаная ў звычайнай манеры аўтара — проста, шчыра, усхвалявана, паэма гэтая — як бы сплаў лірызму і публіцыстычнасці. Унутраны свет лірычнага героя паказвае, як моцна і арганічна перапляліся ў думках і пачуццях перадавога савецкага чалавека асабістае і грамадскае.

Агульны дыяпазон нашай паэзіі вельмі пашырыўся з выхадам Беларусі на міжнародную арэну. У полі зроку беларускіх паэтаў цяпер не толькі свае «хатнія» справы, але ўвесь свет — будаўніцтва новага жыцця ў краінах народнай дэмакратыі, вызваленчая барацьба народаў Афрыкі і Лацінскай Амерыкі, змаганне за мір і дружбу на зямлі.

Наш сучаснік у жыцці і ў мастацтве

Цяпер беларускі паэт, як некалі Ул. Маякоўскі, выступае паўпрэдам савецкай паэзіі за мяжой, пасланцом Савецкай дзяржавы, гаворыць з сусветным чытачом, з жыхарамі ўсёй планеты Зямля.

Людзі, дружыце
Жывыя з жывымі!
Не забывайце
Аб Хірасіме! —

усклікае П. Броўка ў вершы «З Стакгольмскага сшытка».

Значна пашырыўся і тыпаж нашай паэзіі ў апошнія гады. Побач з працаўнікамі беларускіх калгасных палёў, заводаў, культурных устаноў тут можна сустрэць імёны вучоных, дзеячоў міжнароднага вызваленчага руху — Фідэля Кастра, Патрыса Лумумбы, Жаліо-Кюры, вобразы людзей Туніса, Гвінеі, Канады.

Не адзін наш паэт пераплываў акіян і з трыбуны Асамблеі ААН чуў галасы дэлегатаў розных дзяржаў і народаў, глядзеў на свет і на сваю бацькаўшчыну з тых шырот, з якіх не маглі глядзець паэты ранейшых часоў. Новы тып пісьменніка — дзяржаўнага дзеяча, палітыка і дыпламата— народжаны ў нашай краіне Вялікім Кастрычнікам.

У зборніках і цыклах вершаў аб заграніцы («Далёка ад дому» П. Броўкі, «Вершы пра Афрыку» П. Панчанкі, замежныя цыклы М. Танка, чэхаславацкая нізка М. Лужаніна, балгарская — Эдзі Агняцвет) своеасабліва вырашаецца і патрыятычная тэма, адна з асноўных у беларускай грамадзянскай лірыцы; шырокімі мазкамі падаецца характар лірычнага героя-сучасніка, чалавека высокіх ідэалаў, які ўзыходзіць на чужыя берагі, як друг і брат людзям працы, як пасланец сваёй зямлі.

Я не адзін цягнік загнаў да поту,
Каб толькі не спазніцца, каб паспець
На тую найвялікшую работу,
Дзе пыл і пот, дзе полымя і медзь...
...І вось таму, што я усмактаў з дзяцінства
Нястомны гул жыцця маёй зямлі —
Убачыць на планеце ўсё дачыста
Мяне гукаюць сёння караблі.
Мне хочацца пабыць між афрыканцаў,
Рукой крануць, паспрабаваць на зуб
Іх соль і хлеб, іх працу, песні, танцы,
Адведаць, дзе там ходзіць мінскі зубр;
Даведацца, каго абараняем,
Хто супраць нас, а хто супроць вайны;
Хто я — ці госць звычайны, ці радня ім,
Ці знаюць нас, ці вераць нам яны...

Так раскрывае П. Панчанка духоўны свет савецкага чалавека-вандроўніка, яго інтарэсы і пачуцці. Новая нізка вершаў П. Панчанкі — цэласная і каларытная. У ёй выявіліся лепшыя якасці творчай індывідуальнасці паэта: мяккасць і сіла пачуцця, гумар, сакавітая, свежая вобразнасць. Па гэтых вершах выразна відаць, што не экзотыка, а з'явы грамадскага парадку хвалююць паэта ў першую чаргу: пачуццё дружбы і давер'я, разуменне чалавека чалавекам, адносіны да савецкіх гасцей.

Паэт-вандроўнік ставіць перад сабой задачу — быць «хоць маленькім мостам» паміж чужымі берагамі і роднай зямлёй. Зыходная пазіцыя сама па сабе таксама наватарская, вельмі ўласцівая іменна для нашага часу. Гэта адзін з характэрных штрыхоў вялікай тэмы бацькаўшчыны, якая з'яўлялася асноўнай і ў паэме П. Панчанкі «Патрыятычная песня».

Нямала вершаў аб заграніцы напісаў М. Танк. Яго творчасць, надзвычай багатая і разнастайная, пашырае тэматычныя рамкі нашай паэзіі. Але справа не толькі ў яе размаху. На матэрыяле, здабытым у выніку вандраванняў, ён ставіць і вырашае агульначалавечыя, агульнагуманістычныя праблемы («Ave Maria» і інш.) і тым самым спрыяе выхаду беларускай літаратуры на сусветную арэну. Замежныя ўражанні зрабіліся элементам яго паэтычнага мыслення; яны свабодна і арганічна выкарыстоўваюцца ім у сённяшняй творчасці, надаюць сілу і паўнату вобразу лірычнага героя яго паэзіі, дапамагаюць распрацоўваць тэму дружбы народаў на канкрэтных прыкладах еднасці грамадскіх імкненняў і культур.

Цэлую кніжку вершаў («Далёка ад дому») напісаў за час свайго знаходжання ў Нью-Йорку П. Броўка. Самыя пранікнёныя і паэтычныя ў гэтай кніжцы — вершы аб Радзіме: «Калі на ўсход я ранкам гляну», «Чорны хлеб», «Сцяжынка пад Нью-Йоркам», «Жорны». Аб чым бы ні пісаў аўтар — аб бяздомным музыканце, аб вайсковым аркестры на Брадвеі, аб беднасці і багацці заморскай краіны — ва ўсім відаць жыццёвы і душэўны вопыт савецкага грамадзяніна, беларускага паэта з абвостраным пачуццём бацькаўшчыны. Ён радуецца сонцу, якое ідзе з-за акіяна, толькі што абагрэўшы родныя лясы і бары, пераносіцца ў думках у родныя мясціны, прыгадвае звычныя

ЧАСОПІСЫ ў верасні

ПАЭЗІЯ І КРЫТЫКА

Большасць аўтараў, якія выступаюць у верасднёўскіх нумарах часопісаў, — паэты. Яны вядуць, кажучы словамі Маякоўскага, гаворку пра час і пра сябе. З вялікай падборкай новых вершаў П. Броўкі пазнаёмяцца чытачы «Беларусі». Тут жа, побач, змешчаны вершы «Прысяга партыі» А. Бялевіча (ён жа выступае і ў «Полымі»), «Радугі ў верасні» М. Калачынскага. У «Полымі» з'явілася новая рубрыка — «Карта сямігодкі». Тут змешчаны вершаваныя цыклы С. Грахоўскага і В. Макарэвіча, напісаныя ў выніку паездак на будоўлі ў Полацку і Белаазёрску (Бярозаўская ДРЭС). «Музыка ў свеце» — верш А. Вялюгіна. Гэта своеасаблівы водгук на праект Праграмы роднай партыі. У гэтым жа нумары «Полымя» выступаюць з новымі вершамі А. Александровіч, Р. Няхай, Р. Хацкевіч, прапануюцца чытачам байкі Э. Валасевіча. У перакладзе Я. Семяжона друкуюцца вершы ўкраінскага паэта М. Нагнібяды.

Яго ж вершы ў перакладзе М. Аўрамчыка змяшчае і «Маладосць». Гэта падарунак выдатнаму паэту братняга народа, шчыраму сябру беларускай літаратуры, да яго пяцідзесяціґоддзя. У «Маладосці» чытачы пазнаёмяцца, акрамя таго, з лірычным рэпартажам Ул. Нядзведскага «У лясной старане», падборкай вершаў П. Макаля, вершамі Ул. Паўлава і В. Зыблева.

У «Полымі» на гэты раз няма раздзела крытыкі. Затое пад рубрыкай «Успаміны, дакументы, дзённікі» змешчан вялікі артыкул Г. Кісялёва «Францішак Багушэвіч і Ян Карловіч». Бібліяграфія прадстаўлена рэцэнзіямі В. Жураўлёва на кнігу М. Лупсякова «Прырэчча», С. Івановіча — на зборнік вершаў А. Лойкі «Задуменныя пералескі», Ю. Пшыркова — на манаграфічную працу А. Адамовіча аб беларускім рамане.

У «Маладосці» крытык Р. Бярозкін вядзе размову пра творчасць маладога паэта Р. Барадуліна.

Верасднёўскія нумары часопісаў неўзабаве выйдуць у свет. Што новае сказалі яны пра наша жыццё, наколькі ўдаліся аўтарам творы, змешчаныя ў іх? Пра гэта будуць ужо меркаваць крытыкі і чытачы.

З КІНАКАМЕРАЙ ПА РЭСПУБЛІЦЫ

Аб сустрэчы героя-касманаўта Германа Цітова на Унукаўскім аэрадроме ў Маскве расказвае першы сюжэт кіначасопіса «Савецкая Беларусь» № 24, які выпусціла на экраны гарадскіх кінатэатраў і сельскіх клубаў рэспублікі Мінская студыя навукова-папулярных і хранікальна-дакументальных фільмаў.

З другога сюжэта кіначасопіса—«У гонар XXII з'езда КПСС» — гледачы даведаюцца аб тым, што на Браслаўшчыне ўступіла ў строй новая міжкалгасная гідраэлектрастанцыя «Шлях да камунізма». У бліжэйшыя гады Браслаўшчына стане раёнам суцэльнай электрыфікацыі.

Стагадоваму юбілею Гродзенскай тытунёвай фабрыкі прысвечан кінасюжэт «Старэйшае прадпрыемства».

У кіначасопісе расказваецца таксама аб лагеры для аўтатурыстаў на магістралі Брэст — Масква, аб сустрэчы на першынство краіны па футболу паміж маскоўскай камандай «Дынама» і мінскай «Беларусь».

КОРАТКА

□ Мінская гарадская нотна-музычная бібліятэка наладзіла для гледачоў кінатэатра «Перамога» чарговую музычную гутарку, прысвечаную буйнейшаму кампазітару нашага часу — лаўрэату Ленінскай прэміі Д. Шастаковічу.

Аб жыццёвым і творчым шляху Д. Шастаковіча расказаў музычны кансультант бібліятэкі М. Жухавіцкі. Для слухачоў быў наладжаны канцэрт з твораў кампазітара.

□ Усесаюзнае выдавецтва «Советский композитор» выпусціла з друку партытуру сюіты для вялікага сімфанічнага аркестра з музыкі беларускага кампазітара Генрыха Вагнера да балета «Падстаўная нявеста».

НОВЫ ЧАС—НОВЫЯ ПАТРАБАВАННІ

Спецыяльнасць кінамеханіка патрабуе вялікіх ведаў па кінапраекцыйнай тэхніцы, электратэхніцы, электраакустыцы і ўзмацняльных прыстасаваннях, тэхніцы бяспекі, слясарнай справе, мантажу кінаапаратуры і абсталявання. Кінамеханік, які працуе на вёсцы, абавязаны таксама добра ведаць кінаэлектрастанцыі і арганізацыю работы кінасеткі. Калі да таго ж улічыць, што кінасетка няспынна забяспечваецца разнастайнай кінаапаратурай і розным складаным абсталяваннем, уводзяцца новыя віды кінематографа, дык стане ясна, што існуючы тэрмін падрыхтоўкі кінамеханікаў у школах —дзевяць месяцаў—зусім недастатковы. Ды і гэты тэрмін па агульнай колькасці гадзін знізіўся ў сувязі з пераходам школ з васьмі на сем гадзін навучання ў дзень.

Цяпер ужо можна адмовіцца ад такой формы падрыхтоўкі кінамеханікаў, як вучнёўства на вытворчасці. Не сакрэт, што на месцах дзяржаўнымі кваліфікацыйнымі камісіямі абласных упраўленняў культуры часта прысвойваецца кваліфікацыя кінамеханіка, матарыста і фільмаправершчыка асобам, якія не заслугоўваюць гэтага звання. І хіба вучань у кінатэатры можа атрымаць усе неабходныя веды? Не ўсюды яшчэ ёсць умовы для набыцця тэарэтычных ведаў і шырокай практычнай падрыхтоўкі (належнае вучэбна-метадычнае кіраўніцтва, планы, праграмы і г. д.).

Сёння школы могуць быць адзінай крыніцай, якая здольна папаўняць кінасетку кваліфікаванымі спецыялістамі. У Беларусі неабходна адкрыць кінатэхнікум, які працаваў у даваенныя гады.

У рэспубліцы яшчэ ёсць нямала кінамеханікаў, якія вывучалі раней толькі перасоўную або стацыянарную кінаапаратуру. Не сакрэт, што часам з-за адсутнасці ў іх дастатковых ведаў церпіць справа. Яны маглі б павышаць свае веды самастойна, але, на жаль, літаратуры і наглядных дапаможнікаў па кінатэхніцы мала.

За апошні час у дапамогу кінамеханіку і работніку кінафікацыі выпушчан рад кніг. Аднак тыраж многіх з іх яўна недастатковы. Выпушчаныя выдавецтвам «Искусство» кнігі па электратэхніцы, электраакустыцы і ўзмацняльных прыстасаваннях напісаны ў непапулярнай форме, сухой мовай. Па некаторых галінах кінатэхнікі кніг няма зусім. Непасрэдна для работнікаў кінасеткі спецыяльнай літаратуры выпускаецца яшчэ мала.

З-за адсутнасці дастатковай колькасці добрых падручнікаў і наглядных дапаможнікаў выкладчыкам па большасці прадметаў даводзіцца нямала траціць часу на дыктоўку навучэнцам канспектаў і маляванне на дошцы схем і малюнкаў.

Нашымі выдавецтвамі ў свой час было выпушчана некалькі змястоўных плакатаў па захаванню фільмакопій і па пажарнай бяспецы на кінаўстаноўках. Гэтую добрую і патрэбную справу неабходна наладзіць як след.

Вялікую дапамогу ў асваенні праграмы падрыхтоўкі і павышэнні кваліфікацыі кадраў для кінасеткі аказалі раней выпушчаныя Маскоўскай і Кіеўскай кінастудыямі вучэбныя кінафільмы («Кінапраекцыя», «Гукаўзнаўляючая частка кінапраектара», «Беражыце фільмакопіі» і інш.). Для паказу навучэнцам выкарыстоўваюцца і некаторыя навукова-папулярныя кінафільмы («Будзем знаёмы» — пра тое, як дублірують кінафільмы, «Нараджэнне кінафільма», «Тэхніка пажарнай бяспекі ў сельскіх клубах», «Гісторыя аднаго кінасеанса» і інш.).

Бясспрэчна, што вучэбнае кіно мае вялікія перавагі перад іншымі нагляднымі дапаможнікамі. Для больш шырокай ілюстрацыі падаведзенага выкладчыкамі матэрыялу патрэбна і можна стварыць цэлую серыю вучэбных фільмаў па курсу кінатэхнікі. У мэтах больш шырокага выкарыстання вучэбныя фільмы варта друкаваць больш на вузкай плёнцы і мець іх як у школах кінамеханікаў, так і ў арганізацыях кінапракату.

Для паказу такіх фільмаў наспела неабходнасць мадэрнізаваць, а магчыма—стварыць новы кінапраектар, які павінен валодаць не толькі высокімі эксплуатацыйнымі ўласцівасцямі, але і забяспечваць спыненне і паказ асобных кадраў. Каб дэманстрацыя вучэбнага фільма магла праводзіцца ў асветленай аўдыторыі, што важна для замалёўкі схем і канспектавання матэрыялу навучэнцамі, гэтая кінаўстаноўка павінна быць забяспечана спецыяльным (кароткафокусным) аб'ектывам, прасветным экранам, пераварочваючым люстрам і светаахоўнымі казыркамі.

Большасць з узнятых вышэй пытанняў можа быць вырашана непасрэдна ў нашай рэспубліцы. У Беларусі ёсць Мінская і Гродзенская школы кінамеханікаў, завод, які выпускае кінаапаратуру і запасныя часткі да яе, дзве кінастудыі, сетка кінарамонтных майстэрняў і пунктаў, фільмабазы і густая сетка кінаўстановак, якія маюць вялікі калектыў інжынерна-тэхнічных работнікаў. Неабходна прыцягнуць іх да вырашэння гэтых задач, накіраваных на паляпшэнне падрыхтоўкі і павышэнне кваліфікацыі работнікаў кінасеткі.

Рыхтаваць высокакваліфікаваных спецыялістаў, якія валодаюць шырокім тэарэтычным і палітычным кругаглядам, заклікае нас праект новай Праграмы нашай партыі.

Э. КРАСОЎСКІ,
выкладчык Мінскай школы кінамеханікаў.

Беларускія мастакі рапартуюць

Сярод твораў беларускіх мастакоў, якія накіроўваюцца на Усесаюзную выстаўку ў Маскву,— гравюра Ю. Тышкевіча «Садок».

Фотарэпрадукцыя Ч. МЕЗІНА. (БЕЛТА).

У ТЭАТРЫ ЛЯЛЕК

Дзяржаўны тэатр лялек БССР рыхтуе дзве новыя работы — спектакль па п'есе М. Маісеевай «Лянівае царства або чароўны аловак», прысвечаны выхаванню школьнікаў, і «Сярэбраную табакерку», напісаную М. Алтуховым па матывах вядомай казкі Змітрака Бядулі.

Гэтыя спектаклі тэатр прысвячае XXII з'езду КПСС і XXV з'езду КПБ.

Дзве групы беларускіх лялечнікаў выступаюць у Віцебскай і Гродзенскай абласцях са спектаклямі «Лясун» М. Алтухова, «Іван — сялянскі сын» В. Сударушкіна.

Альберт САЛАЎЁЎ

САКРАТАР РАЙКОМА

Альберт Салаўёў нарадзіўся ў 1929 г. у горадзе Віцебску ў сям'і служачага. У часе Айчыннай вайны разам з маці жыў у Чалябінскай вобласці. Вярнуўшыся з эвакуацыі, закончыў дзесяцігодку і паступіў у Беларускі дзяржаўны універсітэт імя Леніна. Закончыў яго ў 1954 г. З таго часу працуе ў віцебскай раённай газеце «Калгасная трыбуна».

Друкуем урывак з аповесці «Сымонава люлька», якая цалкам змяшчаецца ў вераснёўскім нумары часопіса «Маладосць».

Неяк увосень карэспандэнцкі лёс закінуў мяне на поўнач Беларусі, у аддалены раён. Пры сабе я меў камандзіроўку на пяць сутак і строгі рэдактарскі наказ: разабрацца, чаму адстае Асейскі раён.

Ехаць у Асею мне не хацелася. На двары лупцаваў дождж. І я адразу прыгадаў асейскае бездарожжа, якое не знікала нават у сухія гады. Але больш за ўсё мяне палохаў цяжкі характар сакратара Асейскага райкома партыі Трафіма Дзятлава, які не так ужо ветліва сустракаў карэспандэнтаў і розных упаўнаважаных.

— Чаго надзьмуўся? — запытаўся ў мяне рэдактар.

— Нічога ў мяне не атрымаецца. Пашліце каго-небудзь са «старыкоў». Яны ўжо зубы праелі...

— Таму і пасылаю цябе, — адрэзаў рэдактар і схіліўся над нейкім артыкулам.

Размова была закончана.

* * *

Дарога ад чыгуначнай станцыі да Асеі распаўзлася, як той кулеш. Ішоў я не спяшаючыся, і быў час паразважаць: «Што чакае рэдактар ад майго артыкула? Жорсткай крытыкі? Сяброўскай размовы? Ці... Ці...» — я і сам яшчэ не ведаў чаго.

У бярозавым гаёчку на скрыжаванні дзвюх дарог мяне дагнала фурманка: невялічкі конь, некалькі бітонаў на калёсах, пажылы фурман у перадку. Я адчуваў, што ён уважліва разглядае мяне: мае боты ў гразі, мой прамоклы да ніткі плашч і абвіслы ад вады капялюш.

«Няўжо запросіць?»

Параўняўшыся са мной, фурман злез з калёс. Гэта быў пажылы мужчына з пракуранымі рыжымі вусамі, з кірпатым носам і маленькімі светлымі вачыма.

— У Асею ці да чыгункі?

— У Асею.

— Сядайце.

— А вы?!

— Я — пехам. — І, супакойваючы мяне, дадаў: — У мяне салдацкія боты. Боты-самаходы... Вы трымайцеся. а то тут яма на яме.

— Малако ў Асею везяце?

— Смятанку. Бітоны з малаком паставіш, конь не пацягне. Ну, паехалі?

Чалавек ішоў уперадзе — вёў каня за аброць. іншы раз хапаючыся дужымі рукамі за аглоблю.

На ўскраіне Асеі я саскочыў з калёс і падбег да возчыка.

— Як вас завуць?

— Сымон... Сымон з Зазыбаў.

— Дзядзька Сымон, будзеце ў горадзе, заходзьце да мяне ў рэдакцыю. Або дадому...

— Буду — зайду.

І мы развіталіся.

Ля райкома стаяў чысценькі газік. Колы яго блішчалі, як новыя галёшы.

* * *

У вестыбюлі было пуста. Я абтрос плашч, выбіў аб калена капялюш і, надаўшы твару выраз самавітасці і ўпэўненасці, падаўся да сакратара.

Дзятлаў размаўляў з нейкім па тэлефоне, абяцаў прыехаць пабачыць усё на свае вочы, дапамагчы. Я прысеў на крэсла, чакаў, пакуль сакратар закончыць размову.

— Крытыкаваць прыехаў? — запытаўся Дзятлаў, закончыўшы гаварыць па тэлефоне.

—Не ведаю... Паглядзець трэба... Разабрацца.

— Ну, глядзі, глядзі. І не коса, а прама. Мы таіцца не будзем. Але і ты глядзі. На пачатку ўлічы дождж.

— Над усёй вобласцю дождж, — асцярожна заўважыў я.

— Дарогі. Дарогі нашы ўлічы.

— А трактары? У вас трактары ёсць. Дэтэ пяцьдзесят чатыры бярэ на крук дванаццаць тон.

— Трактарны поезд ?

— Правільна, трактарны поезд, — узрадаваўся я.

— Са сваёй галавы ўзяў ці бачыў дзе?

— Бачыў.

— Чаму ў газеце няма? Хоць бы здымачак даў!

— Здымачак я падрыхтаваў, ды наш сакратар Карп Лукіч у нумар не паставіў. Сказаў, няма чым хваліцца: тэхніка не па прызначэнню выкарыстоўваецца.

— Вось дзівак! Перадай яму: не ўсё ж хваліцца, трэба і вучыцца.

— Калі так сказаць, не паверыць. Дайце даведку.

Дзятлаў усміхнуўся.

— Лепш я сам яму скажу. Старэе Карп, палохаецца ўсяго. На пенсію яшчэ не думае?

— Маўчыць.

— Значыць, думае... З паяздамі ў нас нічога не атрымаецца. Гусенічных трактараў зусім мала. Старыя ды паламаныя, амаль усе на рамонце.

Дзятлаў апрануў скураное паліто, выцягнуў з сейфа салдацкія боты. Пераабуўшыся, ён устаў.

— Цяпер паехалі.

— Куды?

— Куды паедзем.

— Паехалі, — ахвотна згадзіўся я.

* * *

Шафёра ля машыны не было. Дзятлаў стукнуў наском бота па шыне.

— Загадаў памыць. Непрыгожа ў гразі стаяць каля райкома... Шафёра адпусціў — з ног валіцца. Павяду сам.

Я пачынаў захапляцца Дзятлавым. Сівавалосы, з простым тварам, на якім буйнымі сцежкамі-маршчынамі распісаліся ўсе нягоды жыцця, Дзятлаў усё яшчэ заставаўся імклівым, рашучым, маладым. Здавалася, ён перажыве ўсіх тых, маладых і маладзейшых, якія, усеўшыся ў кіруючае крэсла, праз год-другі чарадой цягнуцца на поўдзень залечваць «сардэчныя прыпадкі».

— Куды мы едзем?

— У «Чырвоны партызан». Старшынёй там Дубавец. Піліп Сымонавіч Дубавец. Цікавы чалавек. Разумны.

— Я чуў, што Дубавец самы скупы старшыня ў раёне.

— Скупасць да народнага дабра —не благая якасць. Праўда, ён іншы раз захапляецца. Хачу на яго за адну рэч пасварыцца.

Кіламетраў пятнаццаць мы ехалі па брукоўцы. Потым яе палоска абарвалася, і газік пачаў ныраць, як човен. Уперадзе ляжала размытая глінiстая каляіна. Дзятлаў прытармазіў, а затым павярнуў на палявую дарогу.

— Прыйдзецца ў аб'езд. Праз «Зарэчча». Цяжкі калгас. Самы цяжкі ў раёне. Ты яго асабліва не скубі. Старшыня там новы, Янка Шпак. З вясны.

— З вясны? Ну, тады крытыкаваць можна.

Дзятлаў паглядзеў на мяне, але нічога не сказаў. Мне стала чамусьці няёмка.

— А як у яго з трастой?

— Адстае. Апошні ў раёне.

Я здзіўлена глянуў на Дзятлава. Ён не адрываўся ад руля.

* * *

У шызай далечыні нешта забялела. Пад'ехалі бліжэй — ферма, новыя будынкі: чатырохрадны кароўнік, насупраць — цялятнік, паміж імі — дзве вежы: вадакачка і сіласнае сховішча.

— Трафім Рыгоравіч! Самы цяжкі калгас, а ферма — палац!

— На гэтай ферме яшчэ, напэўна, ні адной каровы няма. Пустая. За пазыку пабудавана. І другая такая тут ёсць. Там худобай сяк-так запоўнілі станкі. У іншых калгасах фермы будавалі і кароў гадавалі. А тут гаспадар быў — толькі будаваў. Нават вопыт вывучаць сюды ездзілі, як будаваць трэба. Схамянуліся — больш мільёна пазыкі, а жывёлы няма. Мы прагледзелі, а Янка Шпак з калгаснікамі зараз кашу расхлёбвае.

Ферма, як той прывід, растала за заслонай дажджу.

* * *

Дзятлаў спыніў машыну ля канторы. Я ўзбег па прыступках на ганак, загадзя радуючыся, што можна будзе абагрэцца. Дзверы былі замкнёны. На аркушы з вучнёўскага сшытка вісела аб'ява: «Кантора зачынена. Усе пайшлі на фронт».

— Лоўка, — усміхнуўся Дзятлаў. — Калі фронт ільняны, то добра.

Да канторы падбегла жанчына з ключамі — вартаўнік. Яна паведаміла, што раніцай, яшчэ цёмна было, зазвінеў брыгадны звон. Званіў старшыня. Калі людзі сабраліся, ён сказаў, што ўсе, хто можа трымаць сякеру, павінны ехаць у лес. Нешта трэба тэрмінова будаваць.

— Тут нейкая трасца будаўнічая, — сказаў устрывожана Дзятлаў. — Паехалі ў суседнюю брыгаду.

Там мы нічога не высветлілі. Адны гаварылі, што лес прызначаны на продаж, другія пярэчылі: не, ён патрэбен для новай павеці, пад якую будуць ставіць нядаўна набытую ільносушылку.

Дзятлаў вырашыў ехаць у лес. Я папрасіў яго спачатку глянуць на ферму. Непадалёку ад цялятніка некалькі калгаснікаў капалі ямы. Дзятлаў крута затармазіў.

— Што вы робіце?

— Падмурак пад сушылку.

— А лён дзе?

Калгаснік, які размаўляў з Дзятлавым, махнуў на цялятнік.

— Там. Можаце паглядзець.

Цялятнік быў набіты льном. Дзятлаў адступіў на крок.

— Ого! Тысяч на сто пяцьдзесят ляжыць.

— Бярыце вышэй. Мы будзем на валакно трасту пускаць. Тысяч дзвесце пяцьдзесят, не менш.

— А не пагніе?

— Да дажджоў вазілі. Сухая.

— Мышы не пасякуць?

— Паўтоны дусту рассеялі. Ды лапкі хваёвыя яшчэ пакладзены.

— Праход усё ж не трэба было займаць. Мала што можа здарыцца.

— Ён свабодны. Гэта спераду я знарок заклаў. Дзеці бегаюць, дурэюць.

— Глядзіце, глядзіце. Гэта — ваша надзея...

Высокі хударлявы мужчына не спяшаючыся набіваў люльку тытунём. Я глянуў на яго пальцы— доўгія, худыя, гнуткія, як у музыкі. Зараз яны пасінелі і чамусьці дрыжалі, хоць самому мужчыну было горача: на твары яго палала чырвань. Кінулася ў вочы люлька — вялікая, напэўна, на паўпачкі тытуню, упрыгожаная рознакаляровымі колцамі.

— Ды ўжо ж, Трафім Рыгоравіч. Каторы год нам не шанцуе. То старшыня горш не трэба, то яшчэ якая трасца. Адным словам, мы — на гару, чорт — за нагу. Хоць бы сёлета з даўгоў выбавіцца, — прагаварыў калгаснік.

Дзятлаў падышоў бліжэй.

— Сымонава люлька? Як яна да вас трапіла?

— Сымон падарыў.

— А дзе ён сам?

— У лесе. Разам з усімі.

— У лесе? Яму ж хутка шэсцьдзесят.

— Ужо шэсцьдзесят.

— І працуе?

— А як жа! Ён і падгаварыў нашага Шпака ў пажарны звон ударыць. Ды каб самому не паехаць — ого! Не такі наш Сымон.

Дзятлаў задумаўся. Калгаснік між тым раскурыў люльку, зрабіў некалькі зацяжак і перадаў яе суседу. Той выцер муштук, з асалодай прыжмурыўся, моцна зацягнуўся: раз, другі, трэці — і перадаў люльку далей.

Я назіраў за Дзятлавым. Ён ні то разгубіўся, ні то адкрыў штосьці для сябе нечаканае, ні то нешта прадчуваў. А люлька ішла па руках. Калгаснік, які стаяў каля Дзятлава, крыху павагаўся, потым насовачкай абцёр муштук і перадаў люльку сакратару райкома. Я добра ведаў — Дзятлаў не курыць. Але ён усміхнуўся, двума рукамі ўзяў тую люльку, адышоў убок, сеў на чурбачок і задыміў. Усмешка неўзабаве сышла з яго твару. Дзятлаў задумаўся. Калгаснікі маўчалі.

— І многа людзей паехала ў лес? — нечакана запытаў Дзятлаў.

— Ды ўсе дарослыя. Засталіся даяркі, вартаўнікі, і мы вось рыхтуем падмурак пад сушылку.

Дзятлаў устаў і перадаў трубку хударляваму калгасніку.

— Беражы яе... А сумнявацца не варта. У Маскве збіраецца спецыяльны сельскагаспадарчы пленум. Напэўна, чулі?

— Чулі, — за ўсіх адказаў хударлявы. — Чулі, чакаем.

* * *

Развітаўшыся з калгаснікамі, Дзятлаў рушыў да машыны. Я ледзь паспяваў за ім, абмінаючы лужыны.

— Цікавая люлька, Трафім Рыгоравіч. Першы раз такую бачыў.

— Дарагая...

— Дарагая? Я б не сказаў. Зусім просценькая, старэнькая.

— Партызанская. У нашым атрадзе ў кожным узводзе такая была. Аднойчы сядзелі мы ў блакадзе. Трое сутак у роце нічога не было. І тытунь кончыўся. Ператрэслі кішэні — крыху сабралі. А паперы ні кавалачка. І тут стары з люлькай падышоў. Ён і хлеб яшчэ прынёс, сала крыху. Глянулі мы на тую люльку і ледзь скакаць не пачалі. Хтосьці ў захапленні крычыць: «Калгасная люлька! На цэлы ўзвод хопіць! Ай ды дзед!» А той пярэчыць: «Не калгасная, а брыгадная» Нам цікава стала. Што гэта за брыгадная люлька? Ну, ён і расказаў, што да вайны быў брыгадзірам. У мароз, калі возяць гной ці сена, у дождж, калі капаюць бульбу, ды і наогул пры гарачай рабоце з самакруткамі вазіцца нязручна. Вось ён і вытачыў люльку на ўсю брыгаду. І дужа яна ўсім спадабалася. Збяруцца калгаснікі падумаць-паразважаць, дзе што сеяць, дзе што будаваць, куды гной вазіць, і тую люльку грамадой кураць.

* * *

Мы доўга ехалі моўчкі. Я шкадаваў, што мне не давялося ўбачыць Сымона. А Дзятлаў хмурыўся.

Уперадзе паказаўся круты ўзгорак. Унізе, пасярэдзіне дарогі, стаяў гусенічны трактар. Дзятлаў даў газ і паспрабаваў аб'ехаць яго. Машыну занесла, і мы апынуліся ў прыдарожнай канаве. Дзятлаў неяк спакойна ўздыхнуў і палез па дамкрат, а я, раззлаваны, пабег да трактарыста. Той стаяў каля кабінкі, фанабэрыста адкінуўшы адну нагу і падпёршы рукі ў бокі.

— Гэй, дружа! Навошта людзям замінаеш? Навошта дарогу загарадзіў?

— На гэты ўзгорак ні адна машына не ўзбярэцца.

— Ну, дык дапамажы тады.

— Дзесяць літраў.

— Што!? Дзесяць літраў! Ды ты здурэў? Паўлітра яшчэ тудысюды.

— Як хочаце. Я не спяшаюся. Падумайце, а я пачакаю.

У голасе трактарыста чулася адкрытае нахабства. Ён яшчэ далей адставіў нагу і павярнуўся да мяне спіной. З доўгім гумавым шлангам у руцэ падышоў Дзятлаў.

— Дзень добры, Яўген. Куды табе зліваць?

— Дзень добры, Трафім Рыгоравіч. Вунь бочка каля вашай машыны.

За канавай, побач з газікам, ляжала аблепленая глінай бочка з-пад газы. Трактарыст памагаў Дзятлаву злучаць шлангам бочку і бак газіка і гаварыў яму, пазіраючы на мяне вялікімі чорнымі вачыма:

— Такі народ алкагольны пайшоў, Трафім Рыгоравіч, проста дзіва мяне бярэ. Я яму пра гаручае, а ён мне пра сорак градусаў.

— Ты асцярожней. Яўген. Гэта карэспандэнт. Ён цябе за гаручае распіша.

— Карэспандэнт? — І трактарыст зарагатаў. — Я яго першы распішу. На літр ён бы згадзіўся Дзесяць — пашкадаваў. Вось вам і карэспандэнт.

Я разумеў, што маўчаць мне нельга і трэба неяк ратаваць гонар свайго мундзіра, але, як на тое ліха, не мог знайсці ні аднаго слова.

— Што ты тут робіш, Яўген?— пацікавіўся Дзятлаў.

— Цешчу чакаю. Вось-вось павінна ехаць.

— Усё жартуеш?

(Заканчэнне на 4-й стар.).

малюнкі народнага жыцця («Відаць, у нас цяпер вяселлі, музыкі граюць да зары»).

Амерыканскі шпак, сустрэты ў парку, бярозкі, што «няўпэўнена» стаяць між кедраў і платанаў, ціхая сцяжынка ў аколіцах Нью-Йорка ўваскрашаюць у памяці знаёмыя вобразы роднай зямлі. Сцяжынка нагадала паэту другую, што на бацькаўшчыне, па якой матуля выводзіла калісь у свет...

Ды свет канчаўся мой, аднак,
Непадалёк задужа.
Хто мог бы думаць, што яна
Вакол зямлі абкружыць?
Што пройдзе сёлы, гарады
(А з ёй гады прамчалі),
Што прывядзе мяне сюды,
За акіяна хвалі...

Вершам П. Броўкі аб загранiцы ўласцівы глыбокі роздум аб ролі і месцы нашай краіны ў свеце, аб яе палітыцы міру і дружбы між народамі.

Вершы аб загранiцы ўносяць многа свежага і цікавага ў нашу грамадзянскую паэзію, але не толькі ў гэтых вершах яе наватарскія рысы, імкненне заглянуць у заўтрашні дзень. Новае ў аблічы Радзімы і чалавека заўважаецца ўсюды і па-рознаму, а не толькі ў плане кантраснага параўнання з дарэвалюцыйным мінулым ці капіталістычным Захадам. Зразумела і тое, што новае ў аблічы Радзімы лепш адаць праз гістарычнае, сацыяльнае, унутрана-чалавечае, а не праз пейзажы ці ўстойлівыя драбніцы быту.

Анатоль Вялюгін, паэт, які многа піша пра чаромху і галубоў, зазначыў у адным са сваіх вершаў:

Я люблю залатое мастацтва
цымбалістаў і слуцкіх ткачых,
што ў Палессі павінна застацца
і ў легендах на землях чужых.
Толькі сённяшні воблік Радзімы
мае тысячы іншых акрас...

Сёння нашы самазвалы з эмблемай белавежскага зубра — на выстаўцы ў Капенгагене, а над Зямлёй — спадарожнікі, пасланцы краіны Саветаў.

У добрым лірыка-публіцыстычным вершы «Прызнанне ў любві», дзе так арганічна спалучыліся інтымнае і грамадскае, А. Вялюгін малюе аблічча новай Беларусі ў яе шырокіх інтэрнацыянальных сувязях і канкрэтных сённяшніх прыкметах, асэнсоўвае пройдзены ёю гістарычны шлях. У мужным і шчырым гэтым творы мы бачым героя ў дні яго маленства, яго трывожную маладосць у суровыя гады вайны, узбагачаную вопытам сталасць. Жыццёвы шлях лірычнага героя верша гарманіруе з развіццём гісторыі бацькаўшчыны. Паэт знайшоў важкія, свежыя словы, каб раскрыць думкі і пачуцці свайго аднагодка і суайчынніка.

...Сёння з доміка Першага з'езда
да гмаха ЦК
дойдзеш пешкі па новаму Мінску
за восем хвілін.
а не хопіць жыцця змераць
просты і праведны шлях
ад падпольных сцяжын,
забастовак, пушчанскіх блакад.
Чуеш, праца грыміць?..
Камуністы твае на пастах:
перад часам і светам—упэўнены
чэсны пагляд.

Ва ўменні заўважаць новыя з'явы ў жыцці, паказваць новае светаадчуванне чалавека, багацце яго душы і інтэлекту і выяўляюцца перш за ўсё наватарскія рысы і асноўныя вартасці нашай паэзіі, багацце творчых індывідуальнасцей.

Грамадзянскія, патрыятычныя матывы складаюць змест многіх твораў К. Кірэенкі. Ён пільна ўглядаецца ў аблічча бацькаўшчыны, каб адлюстраваць новыя яе рысы («Мая рэспубліка», «Маякі», «Беларусь-Расія», «Бацькаўшчына»). Адчуваннем палітычнай абстаноўкі, усведамленнем грамадскай ролі паэзіі прадыктаваны радкі:

Я знаю цвёрда: свет да шчасця
прыйдзе,
І я тых дзён, шчаслівых дзён,
гарніст.
Калі мяне мой вораг
ненавідзіць,
Дык, значыць, я сапраўдны
камуніст!

У лепшых сваіх вершах паэт дае ўзоры высокаідэйнай публіцыстычнай паэзіі, роля якой невымерна вырастае ў перыяды крутых паваротаў у грамадскім жыцці, у часы найбольшага напружання на міжнароднай арэне.

Ніл Гілевіч распрацоўвае тэму бацькаўшчыны, услаўляючы родную мову, беларускае слова —

За яго паміралі і гіблі,
Каб на здзекі і глум не аддаць...

Алесь Звонак паэтызуе Мінскае мора як зусім новую рысу ў аблічы рэспублікі і калісьці «сухапутнага» горада.

Старэйшы наш паэт Ул. Дубоўка стварыў зборнік «Палеская рапсодыя», які з'яўляецца вынікам яго падарожжа па Палессю. Ён апявае людзей і прыроду новага Палесся, адзначае многія цікавыя з'явы грамадскага жыцця. Тут «сталёвыя коні, шчаслівыя песні», пшаніца расце на асушаных балотах, людзі здабылі соль, вырасцілі вінаград. Цяпер знікаюць з ужытку старыя назвы вёсак, як Бясхлебічы, Махаеды і інш. Паэт расказаў аб сваіх сустрэчах з цікавымі людзьмі («Сакратар райкома»), уславіў подзвіг у час вайны простай беларускай жанчыны («Беларуская Арыядна»), сабраў і апрацаваў казкі і легенды гэтага краю. Кніга выглядае цэласнай і цікавай. Ва ўступе да яе («Інтрадукцыя») гаворыцца:

Калісьці, у старой Эладзе,
Хадзілі вандраваць рапсоды.
Было ў іх творчасці суладдзе
З жыццём і думкамі народа.

У нашага песняра таксама «суладдзе» з новай праўдай жыцця. Толькі, можа, часам занадта агульна, не канкрэтна падыходзіць ён да адлюстравання рэчаіснасці.

Новыя героі, новыя людзі нашага часу — лётчыкі-касманаўты, гэтыя тыповыя прадстаўнікі сучаснага пакалення моладзі, хаця іх яшчэ так нямнога сярод зямлян.

Палёты нашых спадарожнікаў і касмічных караблёў з чалавекам на борце выклікалі да жыцця цэлы шэраг вершаў: «Юрый Гагарын на спатканні з Маякоўскім» А. Вялюгіна, «Дванаццатае красавіка» М. Калачынскага, «Збыліся надзеі і мары» Я. Пушчы, «Радасць» А. Наўроцкага і інш. У гэтых вершах яшчэ няма ні характару новага героя, ні глыбокага пранікнення ў яго ўнутраны свет. У іх проста канстатуецца сам факт гераічнага палёту, які ўсхваляваў усіх людзей свету. Але і гэтыя творы пашыраюць наша разуменне тэмы чалавека і Радзімы. Толькі Радзіма, родная маці, а не мачыха, можа ўзняць чалавека на такую вышыню, — гаворыць сваім вершам М. Калачынскі. Непарыўную сувязь касманаўта з зямлёй, Радзімай, з нашымі сэрцамі ў хвіліны страшэннай адзіноты на тых шляхах, дзе яшчэ ніхто ніколі не быў, адзначае Я. Пушча.

У апошнія гады ўпэўнена заявіла аб сабе новае пакаленне паэтаў: Р. Барадулін, Г. Бураўкін, А. Наўроцкі, К. Цвірка... Першы з іх, Р. Барадулін, ужо выпусціў два зборнікі: «Маладзік над стэпам» (1959) і «Рунець, красавацъ, налівацца» (1961). Малады паэт імкнецца гаварыць ад імя свайго пакалення, ад імя тых, хто нарадзіўся перад вайной або ў час яе. У лепшых вершах — «Трэба дома бываць часцей», «Амерыка», «Нараджэння 1941-га года» яму гэта ўдаецца. У паэта ёсць усё неабходнае (жывыя назіранні, паэтычнае майстэрства), каб глыбей авалодаць грамадзянскай тэмай, на поўны голас загаварыць аб сваіх аднагодках, іх марах і справах.

Зусім заканамерна для маладой паэзіі ўслаўленне радасці жыцця, кахання, характва роднай зямлі, сілы і велічы народнай працы. У многіх аўтараў краса зямлі малюецца ў цеснай сувязі з лёсам людзей, выклікае думкі аб будучым, актыўны пратэст супраць падпальшчыкаў новай вайны. Гэтыя матывы выразныя ў вершах Г. Бураўкіна:

Я дзякую за ўсё,
зямля-карміліца...
Не вінавачу ў тым цябе ніколькі,
Што наш сусед падскоквае на
мыліцы,
Што бацьку дождж
прадказваюць асколкі,
Што на табе паўсюль магілы
брацкія,
А ты спакойна ў колас гоніш
жыта...
Чаму ж ты носіш тых,
хто новай зброяй бразгае,
Каб ты крывёю зноў была
паліта?
Мы, людзі, самі ўправімся
з вар'ятамі...

Але праўда і тое, што за апошні час з'явілася занадта многа пейзажна-ідылічных вершаў, дзе апяваюцца ранішнія росы, пралескі, крыніцы. Думаецца, самым багатым на такія вершы з'яўляецца зборнік «Задуменныя пралескі» А. Лойкі.

Ёсць у гэтай кніжцы і творы з грамадскім зместам: «Квітней, зямля», «І тост і песні ўсе мае за вас», «Балада пра беленькія чаравічкі», «Амерыканскаму другу». Ды ўсё ж аснову яе складаюць вершы аб кветках, пралесках, дожджыку, Нёмане, кнігаўцы, зорках. Яны вельмі ж сузіральныя, ідылічныя.

Дождж ліецца, гром грыміць,
Паліць суша ўлетку,
Расцвітаюць любыя,
Адцвітаюць кветкі;
Над зямлёй красуюцца
Ціха, неўпрыкметкі, —
Я за ўсё за гэтае
І люблю вас, кветкі!..

Увогуле гэта нядрэнна, калі чалавек любіць кветкі. Але часам мільгне думка: ці не хоча паэт схавацца за гэтыя кветкі ад сур'ёзных і складаных пытанняў жыцця?

Тут жа змешчана невялічкая паэма «Лясная песня». Гэта надзвычай паэтычнае, натхнёнае слова аб роднай зямлі. А. Лойка, якбы адмаўляючы горшыя вершы гэтага ж зборніка, дае прыклад, як трэба пісаць аб прыродзе на шырокім грамадскім дыханні, аб родным краі і чалавеку сваёй зямлі ў іх непарыўным адзінстве. У паэме гэтай прысутнічае паэт-грамадзянін як зусім канкрэтная рэальная асоба, і мы бачым, **што** паэт сапраўды любіць, сцвярджае, а **што** ён адмаўляе.

Пейзажная лірыка здаўна выяўляла патрыятычныя матывы, але не заўсёды яна ўзнімалася да ўзроўню грамадзянскай лірыкі. Эмпірызм і апісальніцтва звязваюць ёй крылы, асабліва тады, калі думка самога паэта выступае невыразна.

Паэзія павінна ставіць і вырашаць важнейшыя праблемы эпохі, глыбока выяўляць думы і пачуцці, жыццёвыя ідэалы чалавека-змагара, які пракладвае шляхі ў заўтра.

Новая ступень у мастацтве пачынаецца з паказу новага чалавека. Цяпер, калі пашырыліся рэальныя магчымасці чалавека (ён убачыў характва зямлі з касмічных вышынь, наблізіў у часе надыход будучыні), сталі багацейшымі яго духоўны вопыт, перажыванні і задумы, канкрэтныя веды і прадбачанні.

У наш час узрастае роля кожнага чалавека ў грамадстве. У сувязі з гэтым узнімаецца значэнне грамадзянскай паэзіі, якая праз індывідуальнае, асабістае адлюстроўвае тыповае, заканамернае, важнае для ўсіх.

М. БАРСТОК.

ДЗВЕСЦЕ АГІТБРЫГАД

Аўтобус, упрыгожаны галінкамі хвоі, з чырвонымі флажкамі на радыятары, добра ведаюць жыхары палескіх сёл. На ім агітбрыгада Пінскага гарадскога Дома культуры пабывала ў многіх калгасах, на палявых станах Пінскага, Драгічынскага і Лагішынскага раёнаў. З цікавай праграмай яна выступіла перад хлебаробамі ў самай аддаленай у Пінскім раёне сельгасарцелі імя Кірава. Выконваліся беларускія і рускія народныя песні, частушкі на тэмы калгаснага жыцця, танцавальная карцінка «За аколіцай», песня пра першага касманаўта Юрыя Гагарына, сатырычны верш Якуба Коласа «Святы Ян».

Удзельнікі агітбрыгады расказалі сельскім працаўнікам аб грандыёзных перспектывах пабудовы камуністычнага грамадства, аб выкананні абавязацельстваў, узятых у гонар XXII з'езда КПСС. З вялікай цікавасцю хлебаробы слухалі лекцыю «Амерыканскі імперыялізм — злейшы вораг міру і прагрэсу», якую прачытаў загадчык аддзела прапаганды гаркома КПБ В. Пудзіч.

Агітбрыгады Маларыцкага, Пружанскага, Шарашоўскага і іншых дамоў культуры выступаюць у сёлах на тэму «Мы да камунізма трымаем шлях», прысвечаную XXII з'езду партыі.

Цяпер працаўнікоў сельскай гаспадаркі вобласці абслугоўвае больш чым 200 агітбрыгад.

СУД ІДЗЕ...

У Обалі, за драўлянай загарадкай на двае падсудных — адзін толькі Экерт. Яго шэфы, усялякія каменданты, больш семнаццаці год назад былі выкінуты за межы нашай краіны Савецкай Арміяй, народам. Надзеі гітлераўцаў на тое, што ім удасца скарыць савецкага чалавека, аказаліся марнымі з першага ж дня вайны. Няспынна нарошчваючы сілы, савецкія людзі рыхтавалі разгром гітлераўскай ваеннай машыны. У тыя часы не было тылу, усюды быў фронт: і там, дзе сталі савецкія салдаты, і там, дзе кавалася зброя, і на зямлі, часова захопленай ворагам.

Фронт быў і на маленькай станцыі Обаль, дзе ні на адзін дзень не сціхала барацьба за вызваленне роднай зямлі ад варожай навалы.

Смелымі і мужнымі салдатамі ў гэтай барацьбе былі обальскія камсамольцы. Сілу іх мужнасці, іх адданасці Радзіме фашысцкія акупанты адчувалі з кожным днём усё больш і больш. Спалены ільнозавод, узарваная воданапорная вежа, выведзены са строю цагельны завод, лістоўкі і зводкі Савецкага інфармбюро, якія яны распаўсюджвалі ў народзе, многія і многія іншыя, не менш слаўныя справы комсамольцаў прыводзілі ворагаў у шаленства.

У абвінаваўчым заключэнні па справе Экерта запісана: па заданню фашысцкай камендатуры Экерт павінен быў знайсці агента, які мог бы пранікнуць у рады Обальскай падпольнай арганізацыі і потым па-здрадніцку прадаць яе фашыстам. Экерт не адмаўляе, што атрымаў такое заданне, ён толькі ўсяляк імкнецца даказаць, што не выканаў яго.

Ход судовага следства абвяргае і гэтую ідавочную хлусню. Такі агент быў знойдзены і засланы ў арганізацыю. Амаль усе падпольшчыкі загінулі. Экерт прымаў у гэтым непасрэдны удзел. Ён арыштоўваў, рабіў вобыскі, шукаў тых, каму ўдалося схавацца, расстрэльваў.

Подзвіг обальскіх падпольшчыкаў — гэта адзін з многіх эпізодаў у гісторыі барацьбы нашага народа, але гісторыя — не толькі ўчарашні дзень. Гісторыя — невычэрпная крыніца натхнення высакародных подзвігаў, што асвятляюць шлях у заўтра. Тым больш трэба яшчэ і яшчэ раз успомніць, у якіх умовах дзейнічалі, змагаліся, перамагалі юнакі і дзяўчаты з Обаля. Самаму старэйшаму з членаў Обальскай падпольнай арганізацыі было крыху больш за дваццаць год. Самаму малодшаму яшчэ не было пятнаццаці.

Тым, каму цяпер пятнаццаць-дваццаць год, цяжка сабе ўявіць тую жудасную цёмную ноч, той страшэнны лад жыцця, што прынеслі з сабой фашысцкія вылюдкі на часова захопленую савецкую зямлю.

Фашысты ставілі перад сабой адну мэту — ператварыць чалавека ў жывёлу, зноў загнаць яго ў пячору, зрабіць з яго паслухмянага раба, сляпога выканаўцу чужой волі, абыякавага да ўсяго. Сродкі для дасягнення гэтай мэты — страх. Страх быў узброены бізуном, агнём, смерцю. Фашысты былі глыбока пераканаы, што наш чалавек адразу ж прыме гэты парадак і стане на калені.

Фашысты памыліліся і ў гэтым. Лепшы доказ — існаванне барацьбы, мужная смерць обальскіх камсамольцаў.

Сапраўднага савецкага чалавека ператварыць у звера нельга. Тут бяссільны бізун, агонь, а смерць ператвараецца ў бессмяротнасць. У Обальскай школе, дзе калісьці вучыліся падпольшчыкі,— музей. Тут сабрана ўсё, што можа расказаць аб іх кароткім па гадах, але бязмежным па справах жыццёвым шляху. Каля сціплага помніка загінуўшым прыгожыя кветкі.

Экерт толькі знешне нагадвае чалавека. Усё астатняе ў ім ад жывёлы. Як на пачвару, глядзяць на яго прысутныя ў зале суда. А кожнае новае запытанне суддзі або пракурора да Экерта раскрывае яго пачварнае нутро.

— Падсудны Экерт, да вайны вы былі добра знаёмы з Ягорам Барсуковым, жылі побач, працавалі ў адным калгасе. За што вы яго расстралялі? — пытаецца ў Экерта суддзя.

— Ён быў камуністам, — абыякава адказвае Экерт.

— За што білі, здзекаваліся, катавалі Агату Гнядкову?

— Яна хавала савецкага ваеннапалоннага, а сыны яе былі ў партызанах.

— За што быў арыштаваны і расстраляны Уладзімір Аляксееў?

— Ён быў камуністам, — абыякава адказвае Экерт.

Кожны адказ Экерта на момант парушае мёртвую цішыню ў зале, і рокат, які ўзнікае, нагадвае марскі прыбой, дзе хвалі — гэта хвалі гневу.

Калі обальскія дзеці вяртаюцца са школы, каля клуба іх гоман знікае. Дзеці сцішаюць ход. Яны слухаюць, і ў дапытлівых вачанятках цяжкае здзіўленне. Як гэта можна расстрэльваць камуністаў? Камуністы ж самы смелы, самы добры, самы чулы чалавек...

Экерт адказвае на ўсе пытанні надзвычай абыякава.

У яго пытаюцца:

— Экерт, ці мелі вы яшчэ якую іншую зброю, апроч карабіна?

— Не. Меў толькі карабін. Я мог сабе здабыць пісталет, але меў толькі карабін.

— Напэўна, карабінам лягчэй было забіваць?

— Забіваць з пісталета таксама не цяжка.

Экерту нічога не было цяжка. Ні на адну хвіліну не задумаўся ён над тым, што ён робіць. Не задумваючыся, ён разам са сваімі хаўруснікамі расстраляў каля чыгуначнага пераезда шэсць чалавек, ускідваў на плячо карабін, спакойна закурваў і гэтак жа спакойна крочыў да свайго паліцэйскага логава. Магчыма, па дарозе, якраз у той самы дзень, ён пашкадаваў, што ў яго няма таго нямецкага пісталета, з якога, паводле яго слоў, можна адной куляй забіць адразу сем чалавек, калі паставіць іх аднаго за адным.

У першы ж дзень суда непадалёку ад клуба, дзе адбываўся працэс, да мяне падыйшоў мясцовы чалавек сярэдніх год. Як і кожнага прыезджага, ён і мяне палічыў прадстаўніком суда. Чалавек той плакаў. У зале я чуў і бачыў плач жанчын. На вуліцы плакаў мужчына. Я запомніў усё, што ён гаварыў:

— Я ваяваў у часе фінскай вайны. Прайшоў усю Айчынную. Я бачыў смерць. Я сам мог не адзін раз трапіць у яе абдымкі. Вось ужо каля семнаццаці год, як я не магу супакоіцца. Усю маю сям'ю, усіх сваякоў, родных забілі фашысты тут, у Сіроцінскім раёне. Іх забіваў і Экерт. Дазвольце мне выступіць на судзе. Ад імя загінуўшых я патрабую ад суддзяў, каб гэтага шалёнага сабаку павесілі.

Можна прыводзіць бясконцыя прыклады крывавай жорсткасці Экерта, яго хцівасці, гатоўнасці пайсці на ўсё, абы толькі заслужыць спагадлівую ўсмешку сваіх шэфаў. Я прывяду апошні.

Пачуўшы, што Агата Гнядкова хавае ваеннапалоннага, а сын яе ў партызанах, Экерт з паліцэйскім урываецца да старой жанчыны ў хату і пачынае пагром...

Усё запомніла Агата Гнядкова. І як Экерт яе біў, і як усё забраў з дому. Як выгнаў яе на вуліцу і ганяў па глыбокім снезе. Як прымушаў ісці натоўп старых жанчын і дзяцей наперадзе карнай экспедыцыі, каб яны першымі ўзарваліся на мінах, на выпадак, калі дарога будзе замініравана партызанамі. Не забылася Агата Гнядкова і пра тое, як у марозную ноч быў спалены яе дом і ёй не было дзе прытуліць галаву.

Ён быў на дзіва ненажэрны, за ўсім ненажэрны, гэты Экерт. І рабіў ён усё з выдатным веданнем справы. Як кемлівы і акуратны вучань, на дзіва хутка пераняў усё, што бачыў у сваіх гаспадароў. Рукі арыштаваным лепш за ўсё звязваць дротам. Страляць лепш за ўсё ў патыліцу. Так лягчэй забіваць. Падпальваць саламяную страху ў даждлівы дзень ці зімой трэба знізу, — там салома сухая.

І вось надышоў дзень, калі нямецка-фашысцкія вылюдкі адчулі — іх часоваму крываваму панаванню прыходзіць канец. Усё бліжэй і бліжэй Савецкая Армія, усё бліжэй і бліжэй адплата. Убачыў гэта і Экерт. Зразумеў — трэба хутчэй бегчы адсюль. І звязаны адной вяровачкай са сваімі гаспадарамі, ён уцякае ў Германію. Там Экерт добраахвотна ідзе на службу ў войска здрадніка Уласава. Праўда, давялося служыць яму нядоўга. Фашысцкая Германія рассыпалася, распалася. Але Экерт не бянтэжыцца. Апынуўшыся ў амерыканскай зоне, ён падае заяву камандаванню амерыканскай арміі, прапануючы свае паслугі.

Цяпер ужо цяжка сказаць, чаму Экерта не ўзялі ў амерыканскую армію, а перадалі Савецкім уладам. Трэба думаць, — тут быў далёкі прыцэл. Маўляў, цяпер, Экерт, вяртайцеся ў Расію, спатрэбіцеся — знойдзем вас.

Вайна скончылася. Для мільёнаў людзей гэта было шчасце. Для Экерта — наадварот. Як жыць далей? Вярнуцца ў родныя мясціны нельга. Застацца пад сваім прозвішчам нельга. Знойдуць. І тады давядзецца трымаць адказ за ўсё. За кожную кроплю крыві, за кожную дзіцячую слязінку, за кожную спаленую хату. За ўсё. І тут пачынаецца, калі так можна сказаць, другі перыяд жыцця Экерта. На гэты раз пад прозвішчам Невядомскага Мікалая Іванавіча.

Былога начальніка Обальскай паліцыі Мікалая Экерта знайшлі, арыштавалі. Ён прадстаў перад судом. Суд працягваўся чатыры дні. Кат прысуджаны да расстрэлу.

На гэтым можна было б паставіць кропку. Але кропку пад гісторыяй з Экертам. На Захадзе да гэтага часу жыве былы фашысцкі камендант часоў нямецкай акупацыі ў Обалі — Крыванэк. Ходзяць на волі і напэўна ж бразгаюць зброяй у адэнаураўскім бундэсверы і іншыя каменданты, афіцэры, салдаты, на руках якіх кроў нашых людзей.

Іх суд яшчэ чакае.

Яны яшчэ сядуць на лаву падсудных.

Суд ідзе...

Аркадзь МАЎЗОН,
спец. кар. «Літаратуры і мастацтва».

Раскідала ночка асеннія чары
Над рэчкаю казачнай, ціхаю Шчарай.
Заснулі навокал лясы і імшары,
І месяц укрыўся у шэрыя хмары.
І толькі між вербаў санлівых, кашлатых
Не спіць рыбакова на беразе хата.

Фотаэцюд І. ШЫШКО.

Нашчадкі Інсарава

З падарожжа па Балгарыі

□ □

ЛЁГКІЯ хвалі то набягаюць на бераг, то адкатваюцца назад, іншы раз яны ледзь-ледзь не даходзяць да нас, хоць ляжым мы і не так ужо блізка ад берагу.

— Люблю назіраць за морам, — гаворыць мне Коста. — Яно ніколі не бывае аднастайным, заўсёды знойдзеш што-небудзь новае, прывабнае. Вы ведаеце, што нагадваюць мне зараз вось гэтыя хвалі мора? Гіганцкія языкі... Глядзіце, як яны ліжуць і ліжуць пясок.

За схільнасць да пераведічэнняў, у звычайным убачыць незвычайнае, сябры называюць Косту паэтам, рамантыкам. Але Коста гаворыць, што такога за сабой ён не заўважае:

— Будучая мая прафесія далёкая ад паэзіі. Эканаміст.

Коста сапраўды збіраецца стаць эканамістам. Ён вучыцца ў інстытуце эканомікі, а цяпер праходзіць практыку ў рэстаране, дзе мы сталуемся. Там мы і пазнаёміліся.

З Костам мы сустракаемся штодзень. І не толькі за абедам. Кожны раз, калі выпадае свабодная мінута, ён бярэ падручнікі і ідзе да мора, ведае, што знойдзе там і нас. Так і сёння.

У Косты вельмі многа пытанняў. Яму хочацца высветліць, як вучацца, жывуць і адпачываюць савецкія студэнты. Дзе праходзяць практыку? Дзе ў нас самыя прыгожыя мясціны? Ён вельмі хоча наведаць Маскву, Ленінград, ну, а калі давядзецца, дык абавязкова загляне ў госці і ў Мінск.

Мне таксама карціць пра многае распытаць Косту. Але я крыху стрымліваюся, не хочацца адбіраць у яго дарагі час. Праз некалькі дзён у Косты экзамен па бухгалтэрыі. І ён прыходзіць, уласна кажучы, сюды, каб крыху пазаймацца. Але, як бачыце, не заўсёды так атрымліваецца.

Я паказваю Косту на падручнікі, і той бярэцца за іх. А я любуюся морам, стараюся зразумець, пра што яно гамоніць. З крыкам над хвалямі праносяцца чайкі, дзесьці далёка-далёка на гарызонце з'яўляецца сілуэт парахода. Затым у думках маіх узнікаюць далёкія часы тургенеўскіх герояў. Хто ведае, магчыма, сюды, да гэтага берагу, некалі трымаў курс параход, на якім вяртаўся на радзіму Інсараў з надзеяй прысвяціць жыццё барацьбе за шчасце свайго народа. Я спрабую ўявіць, якім было тады мора, параход, акалічнасці, пры якіх захварэў Інсараў, але Коста нечакана звяртаецца да мяне з нейкім пытаннем, і ход маіх думак атрымлівае іншы кірунак. Я думаю: ці ўяўлялася Інсараву хоць раз, што настане вось такі час, калі звычайны просты хлопец можа атрымаць у сваёй роднай краіне вышэйшую адукацыю? Відаць, не.

Гэтая думка не пакідала мяне ні на хвіліну, калі потым давялося падарожнічаць па краіне, хадзіць у госці да рабочых, членаў працоўных кааператываў. Што кідалася ў вочы? Не было такой сям'і, дзе б людзі не вучыліся: адны — у школе, другія — у тэхнікуме, трэція — у інстытуце.

Мне расказалі, як адзін з балгарскіх журналістаў вырашыў пазнаёміць сваіх чытачоў з лёсам трох студэнтаў розных ВНУ. Ён адправіўся ў машынаэлектратэхнічны і сельскагаспадарчы інстытуты і Сафійскі дзяржаўны універсітэт, узяў у канцылярыі спісы і выбраў наўздагад прозвішчы трох студэнтаў. І высветлілася, што ўсе тры студэнты — гэта дзеці простых людзей. А ў сельскагаспадарчым інстытуце пад нумарам 2 264 журналіст сустрэў свайго даўно знаёмага свінара Героя Сацыялістычнай Працы Пятра Пазачова. А яшчэ нядаўна, усяго якіх-небудзь 17 год назад, цяжка было сабе ўявіць, каб на студэнцкай лаўцы сядзеў, скажам, свінар.

Навука перастала быць прывілегіяй багатых. Перад дзецьмі працоўных шырока адчыніліся дзверы вышэйшых навучальных устаноў. Гэта адна з найвялікшых заваёў народнай улады Балгарыі.

Некалькі іншы характар прыняло навучанне. Яно вядзецца ў цеснай сувязі з практыкай, з патрабаваннямі сацыялістычнага будаўніцтва.

У вышэйшых навучальных установах вучацца будучыя высокакваліфікаваныя спецыялісты для самых разнастайных галін народнай гаспадаркі. У 1939 годзе было ўсяго пяць вышэйшых устаноў і на адзінаццаці факультэтах рыхтаваліся работнікі па 21 спецыяльнасці. Цяпер жа на 30 факультэтах 21 вышэйшай навучальнай установы рыхтуюцца кадры па 100 спецыяльнасцях. Новыя кадры ствараюць вышэйшыя сельскагаспадарчыя інстытуты ў Сафіі і Плоўдзіве, Вышэйшы ветэрынарна-медыцынскі інстытут і Вышэйшы лесатэхнічны інстытут і медыцынскія інстытуты ў Сафіі і Плоўдзіве, тры эканамічныя інстытуты.

На культурнае развіццё краіны надзвычай вялікі ўплыў аказваюць Вышэйшы інстытут тэатральнага мастацтва, Дзяржаўная кансерваторыя і інстытут выяўленчага мастацтва. За гады народнай улады ў іх сценах атрымалі пуцёўкі тысячы таленавітых майстроў мастацтва, якія ўносяць свой дастойны ўклад у развіццё новай культуры, нацыянальнай па форме і сацыялістычнай па зместу.

Адной са старэйшых вышэйшых навучальных устаноў з'яўляецца Сафійскі дзяржаўны універсітэт. Ён заснаван 70 год назад. Гэтая навучальная ўстанова некалі была даступна толькі для прывілегіраваных класаў. Тут вучыліся сынкі багацеяў. Цяпер жа наадварот — гэта універсітэт для рабочых і сялян.

Улічваючы вялікую патрэбу ў спецыялістах, якія рыхтуе універсітэт, урад прыняў рашэнне павялічыць яго памяшканне, зрабіўшы да яго дабудову. Так паявілася дадатковая колькасць класных аўдыторый, лекцыйных залаў. Гэта ў сваю чаргу дало магчымасць расшырыць прыём студэнтаў.

Пазнаёміцца з універсітэтам запрасіў нас член партыйнага камітэта, кандыдат гістарычных навук Стаян Пятроў. Ён быў вельмі рады такой сустрэчы. Стаяну Пятрову пашчаслівілася быць у нашай краіне, і не толькі быць, але і вучыцца. Ён скончыў аспірантуру і вось ужо некалькі год выкладае гісторыю КПСС.

— Шкада, што вы крыху спазніліся. Пабылі б на экзаменах. Толькі што закончыў прымаць.

Стаян Пятроў задаволены вынікамі. Студэнты з вялікай цікавасцю вывучаюць гісторыю партыі, якая першай праклала шлях да сацыялізма. На экзаменах яны выявілі глыбокія і трывалыя веды.

Ва ўніверсітэце ў тыя дні панавала незвычайнае ажыўленне, і не толькі з-за экзаменаў, але і ў сувязі з тым, што пачалася падрыхтоўка да універсіяды, у якой павінны прыняць удзел студэнты многіх краін.

Размовы аб гэтай падзеі можна было пачуць у калідорах, у класных пакоях і лекцыйных залах. Займала ўсіх адно пытанне — як лепш падрыхтавацца. Бюджэт часу ў тыя дні быў вельмі абмежаваны—усё ж такі экзамены, але спартсмены выкройвалі гадзінудругую для трэніровак. Старанна рыхтаваліся баскетбалісты, лёгкаатлеты, гімнасты. Трэба сказаць, што сярод лёгкаатлетаў-студэнтаў ёсць нямала вядомых майстроў спорту. У ліку іх — студэнтка Вышэйшага інстытута фізкультуры, чэмпіёнка Балгарыі і Балкан у бегу з перашкодамі Сняжана Керкова, Ліда Шарамовіч, якая, штурхаючы ядро, заваявала залаты медаль на універсіядзе ў Турыне, адзін з мацнейшых скакуноў з шастом у Еўропе — Хрыста Хрыстаў, студэнт-гімнаст Велік Капсызаў, які заваяваў бронзавы медаль на XVII алімпіядзе ў Рыме, і многія іншыя.

Як пройдзе універсіяда, хто ў якім відзе спорту выйдзе пераможцам, пакажуць сустрэчы, якія неўзабаве павінны адбыцца. Але гэта незвычайная цікавасць да спаборніцтваў, клопат аб іх выніку ва ўсіх студэнтаў не маглі не звярнуць увагі кожнага, хто трапляў у дружную студэнцкую сям'ю.

Давялося нам пазнаёміцца і са слаўнымі справамі выпускнікоў вышэйшых навучальных устаноў Балгарыі. Хто на сонечным беразе — паблізу Насэбра не захапляецца прыгожымі, лёгкімі па архітэктуры казіно, атэлямі, якія ўдала спалучаюцца з прыродай мясцовасці. Але, мабыць, мала хто ведае, што аб выгодах для адпачываючых паклапаціліся маладыя архітэктары — Нікола Ніколаў, Лоці Дамянава, Хрыста Коеў, Іван Касыраў, нядаўнія выпускнікі політэхнічнага інстытута. Яны знайшлі найбольш правільнае і цікавае вырашэнне планіроўкі новага курорта, улічылі характар мясцовасці з дзюнамі і натуральнымі паркамі.

Новы курорт зусім не падобны на ранейшыя. Сонечны бераг вызначае перш за ўсё лёгкасць архітэктурных форм, у якіх сучасны стыль спалучаецца з нацыянальнай балгарскай архітэктурай.

Пра слаўныя справы выпускнікоў балгарскіх вышэйшых навучальных устаноў вам раскажуць усюды, куды б вы ні трапілі — на прадпрыемства, у кааператыўную гаспадарку, у навукова-даследчы інстытут ці школу.

Нашчадкі Інсарава сёння — актыўныя будаўнікі новага жыцця, жыцця, аб якім марылі лепшыя прадстаўнікі балгарскага народа.

Анатоль СТУК.

САКРАТАР РАЙКОМА

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.).

— Ды не, Трафім Рыгоравіч. Сапраўды. Гэта мяне сюды Шпак паставіў, каб машыны на ўзгорак усцягваў. Але нікога яшчэ не было. Хіба вось цешча са сваім ільном пад'едзе. Я яе да палавіны ўзгорка ўсцягну, а потым хай паплача.

— Нельга так, Яўген, — строга сказаў Дзятлаў.

— Трафім Рыгоравіч! Вы ж ведаеце маю цешчу. Галадранцам мяне кліча. І ўвесь наш зарачанскі калгас для яе галадранскі. Яно мо і правільна: мы яшчэ бедныя, але ж таксама людзі. Вось што галоўнае. А яна што робіць: прыходзіць кожны тыдзень да мяне і пачынае галасіць: «Дачушка мая бедненькая, дачушка мая родненькая! Ды плюнь ты на галадранца! Бяры сваіх дзетак ды ідзі да мяне!» А жонка слухае... Ніколі не лаяліся з ёй — лаяцца пачалі. Адбярэ ў мяне цешча і жонку, і дзяцей. Як хочаце, Трафім Рыгоравіч, а цешчы я пакажу, дзе ракі зімуюць.

Дзятлаў паклаў руку на яго плячо і зазірнуў у вочы.

— Тваю цешчу сапраўды трэба правучыць. Я сам за гэта вазьмуся. У яе замест душы медная грыўня. А цяпер ты не чапай яе. Яна ж не свой лён вязе, калгасны.

Трактарыст уздыхнуў.

Трактарыст рэзка махнуў рукой і палез у кабіну. Мы падчапілі трос, і трактар пацягнуў машыну на ўзгорак.

Дождж трохі прыціх. Угары дзесьці на момант разышліся хмары, і сноп касых праменняў лёг на зямлю. Усё навокал пасвятлела, а далягляд, нібы апёкшыся, адразу адсунуўся на многа кіламетраў. І адразу стала бачна, якія прасторныя зарачанскія палі і лугі, якая прыгожая наша зямля.

Праз некалькі гадзін мы былі ўжо на тэрыторыі «Чырвонага партызана». Пад'ехалі да вірлівай рачулкі. На супрацьлеглым беразе стаяла чарада аўтамашын, гружаных трастой. Здалёк яны нагадвалі вялікія, перастаялыя грыбы. Мост праз раку быў разбураны. З вады тырчалі толькі палі.

Дзятлаў, а за ім і я па кладцы перайшлі на той бок.

— Чаму вы сюды ехалі?— незадаволена спытаў Дзятлаў.— Вы ж ведаеце, што ў Дубаўца няма ні аднаго спраўнага моста.

— Ведаем! — адгукнуўся жвавы дзядок у кажушку. — Пяскі тут. Пяскі, Трафім Рыгоравіч. Думалі сяк-так перабяромся ўброд на той бок.

— А далей як? На бальшаку ж гліна.

— Гліна не балота, Трафім Рыгоравіч. Гліна хоць трымае.

— Стары! Не брашы! — у размову ўступіў яшчэ адзін дзядок, барадаты, больш паважны. — Памылка атрымалася, Трафім Рыгоравіч. Выехалі мы з двара, бачым — Сымон з Малахаўкі газуе. Мы — за ім. Ён жа тут усе хады-выхады ведае. Толькі шафёр у яго не тое, што нашы саплякі, — і дзядок пакасіўся на маладзейшых калгаснікаў. — Чуў я, у таго талон яшчэ з даваенным нумарам. Во! Карацей, адсталі мы ад Сымона: ён некуды звярнуў. Цяпер во і кукуем: ні назад, ні ўперад.

— І доўга думаеце кукаваць?

— Як бог дасць, Трафім Рыгоравіч, — адказаў першы дзядок.

Барадаты сярдзіта замахаў на яго рукамі.

— Чаго ты лезеш, калі я гавару з чалавекам... Чакаем кліматычных перамен, Трафім Рыгоравіч. Сала паелі. Хутка ўжо суткі, як кукуем.

Дзятлаў глянуў на машыны. Траста пачарнела ад дажджу, асела.

Дзве машыны ў сярэдзіне калоны былі, што тыя хаткі на колах: траста накрыта саламянымі матамі.

— Чые гэта? — запытаў Дзятлаў.

— Нашы, — у адзін голас адказалі дзяды.

— Хто прыдумаў?

— Я!

— Не — я!

— Я летась так вазіў!

— А я і залетась! — заспрачаліся старыя.

— Годзе, годзе, — прымірыў іх Дзятлаў. — Малайцы абодва. Галоўнае, што і сёлета здагадаліся так вазіць.

Вакол сакратара райкома сабраліся ўсе калгаснікі. Мяне зацікавіў дзяцюк у вайсковым шынялі. Пад вокам у яго расплыўся сіняк, і ён прыкрываў яго вялікай, як лапата, далонню. Дзятлаў павярнуўся і таксама заўважыў дзецюка.

— Ого! Хто гэта цябе так?

І адразу з прыдарожнага хмызняку пачуўся тонкі, пісклявы, амаль дзіцячы галасок:

— Я! Гэта я яго размаляваў, таварыш Дзятлаў! — З-за куста выскачыў маленькі чалавечак у брызентавым плашчы. — Гэта я яму падсунуў, я, Фомка Качанок. Натуральны бандыт і злодзей, таварыш Дзятлаў. Трэба было пад другое вока падсадзіць, ды не дастаў!

Качанок смела рассунуў калгаснікаў і спыніўся перад дзецюком.

— Вы паглядзіце на яго боты, таварыш Дзятлаў. Сорак пяты нумар! І прэ па жытняй раллі, як па тратуары. Што крок ступіць, паўметра топча. А я аб'ездчык. Усё на маю галаву. Наш Дубавец — гаспадар. Ён за гэта з мяне скуру здзярэ.

— І ў райспажыўсаюз прадасць, — дадаў хтосьці з калгаснікаў.

— Прадасць, — ахвотна згадзіўся чалавечак. — Ён у нас беражлівы. Гаспадар!

Дзятлаў усміхнуўся.

— Як жа ты яму падладзіў?

— Проста, таварыш Дзятлаў. Я яму гавару: ты падлічы, колькі раслін за раз утоптваеш. Ён нахіліўся, а я і ўмазаў.

Дзяцюк наблізіўся да чалавека і злосна прадудзеў:

— Боты ў мяне сорак пятага нумара, а кулакі сорак шостага. Я цябе пашкадаваў, божая кароўка. У мяне сям'я: жонка і дзеці. Інакш была б судовая справа.

Дзятлаў нахмурыўся.

— Навошта па раллі хадзіў? Не малы. Разумееш.

— Там на мяжы слупы ляжаць, таварыш сакратар, — хмура сказаў дзяцюк. — Пяць слупоў — і мост.

Чалавечак аж падскочыў.

— Слупы?! Чуеце, таварыш Дзятлаў! Я ж сказаў: злодзей. Па ім даўно турма плача. Мяне Дубавец з'еў бы за слупы.

— Слупы? — перапытаў Дзятлаў. — Якія? Чаго яны там ляжаць?

— А хто яго ведае.

— На тэлефон! — усклікнуў Качанок. — На тэлефон.

— А ну, пойдзем, паглядзім,— і Дзятлаў першы звярнуў з дарогі.

Калгаснікі павесялелі. Фомка патаптаўся на месцы, потым кінуўся да вёскі.

— Па Дубаўца пабег, — заўважыў хтосьці з калгаснікаў.

Дзяцюк паскроб патыліцу і дагнаў Дзятлава.

— Таварыш сакратар, можа б вы... ну, не трэба вам увязвацца. Я сам з Дубаўцом пагутару. Вы не падумайце чаго... Я з ім паідэйнаму. За масты і за ўсё астатняе.

Дзятлаў спыніўся.

— Паслухай, хлопча. Ты адкуль?

— Я са «Звязды». З Чухвароў. Сымон з Чухвароў. Нядаўна дэмабілізаваўся па скарачэнню. А да арміі ў фэзээн вучыўся.

— Ты ж мог у горадзе застацца?

— Нарадзіўся тут я, і ўсё астатняе. Бацькі пісьмо прыслалі. Тэхнікі, пішуць, панакуплялі, а працаваць на ёй няма каму. Моладзі мала. Я і павярнуў аглоблі на вёску.

— Камуніст?

— Не.

— Як управіцеся з ільном, прыходзь да мяне. Пагутарым.

* * *

Мы падыходзілі да моста, калі на ўзмыленым кані да нас падляцеў дужы чырванаваты мужчына і пагрозліва сажмурыў вочы.

— А вы, бачу, слаўная грамада, лепшыя слупы прыхапілі. Густ у вас не благі.

— Злазь, — загадаў Дзятлаў.— У цябе таксама густ не благі: за чужы кошт выязджаць.

— Злажу! Злажу! Злажу, Трафім Рыгоравіч. Давайце, я вам пасаблю.

Дубавец цяжка скочыў з каня, нахіліўся і падлез пад слуп. Дзятлаў схапіў мяне за плячо.

— Вылазь. Няхай Дубавец папацее.

— І папацею, Трафім Рыгоравіч. Мост будзе праз паўгадзіны. Толькі за гэтыя слупы я з таварышаў калгасных падарожнікаў па пяцёрачцы вазьму. Па сабекошту. Слупы ў гаспадарцы не валяюцца.

— Не прадзешаві, Дубавец. На першым пасяджэнні райвыканкома мы цябе па пяцьсот рублёў за кожны разбураны мост аштрафуем. Па сабекошту.

— Бяру сваю прапанову назад, Трафім Рыгоравіч. Слупы дарма аддаю.

— Не, Дубавец. Гэты нумар табе не пройдзе. Аштрафуем усё роўна. Мы цябе папярэджвалі.

Сымон азірнуўся.

— Правільна.

Праз паўгадзіны мост быў гатовы. Машыны перабраліся на той бераг.

Пажоўклай травой Дзятлаў выцер рукі, змахнуў дажджавыя кроплі з твару і павярнуўся да Дубаўца.

— Ну, старшыня, цяпер пагутарым усур'ёз: чаму не возіш лён?

Дубавец памаўчаў, потым ткнуў угару пальцам.

— Дождж! — здагадаўся Дзятлаў. — Бедны Дубавец. Толькі над тваёй галавой і капае. А яшчэ што табе перашкаджае?

Дубавец нерашуча пераступіў з нагі на нагу.

— І дарогі, Трафім Рыгоравіч. Я толькі верхам і езджу.

— Вось у тым і бяда, Дубавец. Калі б ты пахадзіў пешшу, як твае калгаснікі, то даўно ўсе масты і дарогі былі б спраўныя.

—Трафім Рыгоравіч! Я гатовы прыняць любое пакаранне. Ад гэтага дарогі і масты лепшыя не стануць. Мы пралічыліся: думалі адвезці лён да дажджоў.

— Пралік — не лік. Дождж ці не дождж, а план павінен быць выканан. Што сабе хочаш! Галава ў цябе ёсць. Дык думай!

— Уся прычына ў галаве, — хмура прызнаўся Дубавец. — Калі б не яна, мо і план даўно ўтрэслі б.

— Нешта я перастаў разумець цябе, Дубавец.

Старшыня зноў пераступіў з нагі на нагу і чамусьці зняў шапку.

— Хочаце лайце, хочаце не, скажу ўсё. Няма рахубы ў дождж здаваць. Мы сартуем трасту на двойку. Вы нашу марку ведаеце. Пакуль давязём да льнозавода, траста намокне. Ды і наогул яна сырая. Адзінкай прымаюць. Палавіну прыбытку трацім. Не магу я на гэта ісці. Не магу! Я калгаснікам сёлета па дваццаць рублёў на працадзень абяцаў.

— Заўтра на бюро прыедзеш,— пасля паўзы сказаў Дзятлаў. — Паехалі, карэспандэнт. А ты падумай. Дубавец. Падумай.

* * *

Дарога за «Чырвоным партызанам» была зусім разбіта. Калі машына саскоквала ў выбоіну, Дзятлаў сціскаў сківіцы, адкідваўся на спінку і прыўзнімаўся, каб глянуць далей, уперад, рэзка і рашуча круціў руль.

— Што яму будзе?

— Каму?

— Дубаўцу.

— Там пабачым.

— Папалохаеце ці ўсур'ёз?

— Бюро не пракурор, — адрэзаў Дзятлаў.

— Між іншым, хачу пачаць артыкул з дарог і мастоў, і, у прыватнасці, з Дубаўца.

— Твая справа.

— Справа агульная, — папраўіў я.

Дзятлаў глянуў на мяне.

— Калі ты нам паможаш, будзе агульная.

— Дык вы думаеце, я прыехаў вам перашкаджаць?

— Я не думаю, але і так бывае. Безумоўна, вы хочаце, каб было лепш, інакш вас у газеце не трымалі б, а як напішаце — ніякай нам дапамогі. Вось быў ты ў нас у жніво. Многа напісаў, сярдзіта, надта сярдзіта, але не ў гэтым справа. Раскрытыкаваў ты нас за тое, што мы дрэнна падрыхтавалі камбайны да жніва: мяне ты крытыкаваў, дырэктара РТМС і іншых. Правільна раскрытыкаваў—камбайны дрэнна падрыхтавалі, таму жніво зацягнулі. Гэта і на льне цяпер адчуваецца. Але чым ты нам памог? Ты ж напісаў тое, што нам было вядома без цябе.

— Але артыкул твой нам запомніўся. Першым чынам прыбег да мяне дырэктар РТМС: «Хопіць, нацярпеўся, знімайце з пасады і адпраўляйце, куды хочаце». Я яго запытаў, куды ж адпраўляцца мне самому, бо трапілі мы з ім у адну «кампанію», і ён крыху супакоіўся. А вось праз два дні прыбегла дзяўчынааграном з раённай сельгасінспекцыі, і што слёз было! У адным калгасе спасладіся на твой артыкул і адмовіліся ад яе парад. Ды і іншыя здарэнні былі.

— Лес сякуць — трэскі ва ўсе бакі ляцяць, — заўважыў я. — Камбайны ж сапраўды былі не адрамантаваны.

— Чаму? — жыва запытаў Дзятлаў. — Чаму? Вось калі б ты нам вочы на гэта адкрыў, мы табе дзякуй сказалі б... Мы разабраліся самі, яшчэ да твайго артыкула. У калгасах сваіх майстэрань мала, а ў РТМС камбайны не хацелі рамантаваць, бо дорага гэта абыходзілася. На бюро мы рашылі: рамантуйце, таварышы калгаснікі, дзе хочаце, але каб камбайны былі спраўныя. І добра за справу ўсе ўзяліся. Я сам правяраў: добра. А пра запасныя часткі не падумалі. Не тая бяда, што іх мала было, хоць і гэта трэба ўлічыць. Грошай не хапала. У крэдыт запасныя часткі не даюць. Прыедзе вось такі Дубавец, усё, што ёсць, забярэ, а слабейшыя калгасы патыліцу чухаюць. Калі б камбайны ў РТМС рамантавалі, то там часткі паставілі б. Вядома, камбайн затрымалі б, пакуль калгас за рамонт не заплаціць, але затое ён быў бы спраўны. З майстэрні вывеў, і ў поле. Пакуль мы з гэтым разабраліся, тыдзень жніва прайшоў. Ты не думай, што мы крытыкі баімся. Ты крытыкуй, але так, каб ад крытыкі карысць была. Пішы пра тое, што людзі прагледзелі, пра тое, што яны яшчэ не ведаюць. Ты вучы людзей. Можа, ў мяне ў якім кірунку зрок прытупіўся, можа, я пайшоў дальняй сцежкай, а ты ведаеш карацейшую.

— Дзе мне вас вучыць! — вырвалася ў мяне.

— А навошта ты пішаш тады? Навошта ты ў газеце месца займаеш? Крытыкаваць мы ўсе ўмеем. Вучыць, вучыць перш за ўсё трэба!

Мне было сорамна, крыўдна, і ні адным словам я не мог запярэчыць Дзятлаву.

Галоўны рэдактар Нічыпар ПАШКЕВІЧ.
Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Аляксандр БУТАКОЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Аркадзь МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), Пятро ПРЫХОДЗЬКА, Раман САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), Мікола ТКАЧОЎ, Янка ШАРАХОЎСКІ, Іван ШАЦІЛА, Рыгор ШЫРМА.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара—3-25-25, аддзела літаратуры—3-22-04, аддзела мастацтва—3-24-62, аддзела культуры—3-20-54, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі—3-11-03.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу.

АТ 00365.

Друкарня імя Сталіна